

DA JEG BLE TIL VI

EN GAMMEL HOMSE SER TILBAKE

Av Arne Lie Christensen

Det er vår. Det er 1973. Jeg er snart tretti år. Jeg sitter på toget fra Oslo til Bergen, sammen med noen venner, både nye og gamle. Vi er på vei til et viktig møte, som skal komme til å forandre vårt liv. Det var da *jeg* ble til *vi*. Det var da vi kunne begynne å føle oss som en del av et fellesskap, og vi endelig kunne få lov til å være oss selv og slippe å skjule våre innerste følelser. Det handlet om likestilling og solidaritet, og om mye mer.

Å skrive om sitt liv

Jeg er blitt bedt om å skrive ned min historie som homofil. Selv er jeg kulturhistoriker – det som tidligere ble kalt etnolog eller folkelivsgransker. Hvor mange ganger har jeg ikke intervjuet eldre mennesker som har fortalt om sitt liv. Ofte har de hatt en tøff barndom, har vokst opp i fattigdom, eller de har kanskje vært foreldreløse. Men når jeg intervjuer dem, sitter vi der i deres pene stue, med fotografier av barn og barnebarn på veggen, og snart skal det serveres kaffe og kaker. Alt jeg ser og hører, tyder på at dette tross alt har gått bra. Det er gjerne *vinnerne* jeg har intervjuet. Ikke taperne, ikke dem som har klart seg dårlig, eller har bukket under i kampen for tilværelsen. Selv er jeg vel også en vinner, her jeg sitter på en gresk øy og skriver dette, som en ganske vellykket og lykkelig pensjonist.

Noe av det som har gjort sterkest inntrykk på meg, når eldre folk har fortalt om sitt liv, var møtet med en mann fra Lindås – på Strilelandet utenfor Bergen. Det han fortalte, må han ha opplevd for nesten hundre år siden. Strilene ble den gangen sett ned på av bergenserne. De var mindreverdige. Som liten gutt kom han for første gang inn til byen, i sine fineste klær. Der opplevde han hvordan byfolkene *så* på ham, *så ned* på ham med forakt. Han hadde ikke hørt om noe sånt før. Og akkurat dette kunne han aldri glemme. Dette *blikket*, alt det som han fornemmet, uten at det kanskje ble satt ord på det.

Jeg satt med blanke øyne og lyttet til ham, og prøvde å holde gråten tilbake. For det var jo akkurat slik jeg selv hadde opplevd det i årevis, som en annerledes gutt. Bare at jeg hadde holdt alt sammen for meg selv. Jeg opplevde meg ikke en gang som en del av en gruppe. Jeg snakket aldri med noen om dette, ikke før jeg ble tjuefire. Men det hvilte på meg dag og natt. Intervjuet på Lindås ble gjort i 1970-årene, samtidig med homsenes frigjøring. Og jeg konstaterer at det var så mange store og viktige ting som foregikk nettopp i disse årene.

Homsenes, strilenes, samenes og skogfinnernes frigjøring – for ikke å glemme kvinnenens. Det er nok ikke tilfeldig at alt dette skjedde på samme tid. Det var så å si en del av tidsånden. Mange av oss begynte omsider å forstå at det å være homofil ikke primært var vårt personlige og individuelle «problem», selv om det kunne oppleves slik. Det handlet om noen dypt urettferdige utstøtingsmekanismer i samfunnet, som gjør at noen grupper mennesker stemples som mindreverdige, som «de andre». Det handlet også om selvundertrykkelse, at vi selv et stykke på vei godtok det stempelet som ble satt på oss, at vi rett og slett kunne oppleve oss som mindreverdige og grunnleggende annerledes.

Men omsider grep vi altså saken i egne hender og sa at «her er jeg», «her er vi». Vi er ikke syke, og vi finner oss ikke i å bli diskriminert! Det er samfunnet som gjør dette til et problem! Når vi for eksempel nevner at vi er homofile, har vi egentlig ikke røpet særlig mye om vårt privatliv, langt mindre enn en hvilken som helst hetro, som for eksempel nevner at han eller hun har en ektefelle eller kjæreste av motsatt kjønn. Det var en lettelse for oss å forstå dette. En tung byrde ble kastet fra mange av oss. Og tenk på dette: Kampen mot diskriminering ble ikke ført av psykologer eller psykiatere. Snarere tvert imot. Disse ble ofte våre verste motstandere. Det handlet jo i utgangspunktet ikke om enkeltindivider, men om samfunnsmessige forhold. Det handlet ikke om å granske hjerter og nyrer, for å finne årsaken til at vi var blitt «sånn». Det handlet om å riste av seg sykdoms-stempelet og å overbevise folk flest om at det var samfunnet det var noe galt med. Og vi klarte det langt på vei, og på utrolig kort tid! Vi klarte til og med å få folk til å le av sine fordommer.

Jeg kommer snart tilbake til alt dette som skjedde på 1970-tallet. Men først skal jeg se tilbake på min barndom og tidligste ungdom, selv om det kan føles tungt å hente fram disse minnene. Men jeg synes det er viktig at dette blir fortalt, i og med at så alt for mange må ha opplevd det samme. Et stort antall mennesker har vært involvert i min fortelling – på både godt og vondt – men de fleste av dem har jeg ikke tenkt å nevne med navn. De befinner seg imidlertid hele tiden i bakgrunnen, som viktige deltakere.

Det aller meste jeg her skriver, har jeg hentet fra mitt eget hode, slik det er blitt sittende igjen etter alle disse årene. Men jeg innbiller meg at jeg husker ganske godt, og at minnene om det som har gjort særlig sterkt inntrykk, gjerne blir sittende igjen. Enkelte ganger har jeg likevel sjekket i blader og artikler, og da nevner jeg dette spesielt. Jeg har delt fortellingen i fire faser.

Del 1. En «annerledes» gutt

Bak det smilende ansiktet til den søte gutten og under de lyse krøllene skjulte det seg en fortvilelse, og en stadig voksende mindreverdighetsfølelse.

Mitt første minne

Det første jeg husker fra mitt liv – jeg må ha vært tre og et halvt år – handlet om akkurat dette. Det handlet om *en spesiell følelse* som jeg alltid bar med meg, så å si hver eneste dag. Jeg var ikke som de andre guttene. Jeg likte for eksempel ikke å slå kattene! Vi bodde den gangen på landsbygda, og der var det en vanlig skikk å slå og sparke kattene. Det likte jeg ikke. Det burde vel vært helt greit, for min reaksjon var vel både forståelig og sympatisk. Men problemet var at jeg tolket dette som en bekreftelse på at jeg ikke var som de andre gutta. Ikke så tøff. Jeg var annerledes. Og ikke bare det. Jeg var den eneste i hele verden som var annerledes på denne måten. Denne følelsen skulle komme til å følge meg i årevis. Jeg var en søt og feminin gutt, med lys stemme, og lekte sjelden med de andre gutta. Jeg husker ikke så mange episoder fra min tidligste barndom. Bare denne følelsen som bestandig fulgte meg. Og jeg husker for eksempel at en vilt fremmed dame kunne stoppe meg på gaten og spørre om jeg var gutt eller jente. Og dette var på 1950-tallet, med datidens rigide oppfatning av hva det vil si å være en gutt og å være en mann.

Alene i skolegården

Når jeg i dag passerer Marienlyst skole i Oslo på vei til Blindern, hender det at jeg ser en liten gutt gå alene i skolegården. Kanskje har han mørt hudfarge. Det går et støkk gjennom meg. I mine tolv år på skolen har jeg alltid gått alene i frikvarterene. I de to første årene, fra jeg var sju til jeg var ni, gikk jeg på en skole på Nesodden. Jentene hadde ofte «dansen». De danset og sang om ting de syntes var morsomt. Noen ganger sang de om meg, om at jeg var jentete. Jeg husker ikke akkurat ordene. Jeg sto der alene, og så sto de andre guttene samlet og lo. Det merkelige er at jeg ikke gråt en tåre. Bet det i meg. Det hendte til og med at jeg tenkte for meg selv, at de vet vel ikke bedre. Men det var vel jeg som var tøff, og ikke de andre som sto der og lo. Det merkelige var også at lærerne ikke grep inn, selv om en av dem alltid skulle være i skolegården og passe på at alt gikk riktig for seg.

I de sju årene på folkeskolen ble jeg av lærerne gjerne oppfattet som den snilleste gutten i klassen. Men jeg ville ikke være sånn. Jeg ville være som de andre. På den store tilstelningen på Ruseløkka skole i Oslo, da vi skulle markere avslutningen av sjuende klasse og salen var full av folk, ble jeg ropt opp, og fikk overrakt en bok fordi jeg var skolens

snilleste elev. Dette var mildt sagt en bjørnetjeneste. Hvordan var det mulig at lærerne ikke skjønnte dette? Forsto de ikke hvordan jeg hadde det? Det snakkes så mye om mobbing i dag. Men hva vil det si å mobbe? Også en positiv karakteristikk som denne, kan i praksis fungere som mobbing, særlig i min situasjon. En bekreftelse på at man er annerledes. Læreren som hadde foreslått meg, kjente meg dessuten godt og visste om mine problemer, og at andre i klassen kunne gjøre narr av meg.

Jeg fortalte aldri hjemme om boka. Jeg hadde det godt sammen med mine foreldre. Men denne min annerledeshet ble overhodet aldri nevnt. Mor og far var typisk intellektuelle, de var sosialt bevisste og hørte hjemme på venstresiden. De lærte meg å ta avstand fra rasisme og all slags diskriminering, enten det gjaldt negre eller jøder eller fattigfolk. Bare ikke dette. Det var for vanskelig. De hadde ikke ord på det. Og selv syntes jeg at det var for flaut å ta det disse tingene. Dette måtte jeg klare selv.

Et forsterkende problem

Nå må jeg fortelle om noe merkelig, som gjorde alt så mye vanskeligere. For hvorfor var jeg så dårlig i gym? Men ikke bare det. Jeg var elendig i alle slags språkfag. Norsk, engelsk, tysk, fransk og etter hvert latin på gymnasiet. Jeg fikk panikk når jeg skulle lese høyt i timen. Stavet fortvilet gjennom ett ord av gangen, uten å få med hele setningene. Det eneste jeg var god til, var matte og sløyd. Hvorfor jeg var så god i sløyd, skal jeg komme tilbake til. Jeg var alltid en av de beste i klassen i regning og matte, uten helt å forstå hvorfor, for jeg interesserte meg egentlig ikke for dette. Ordene og språket har imidlertid alltid interessert meg. Men dette fikk jeg ikke til. Jeg var dårlig på skolen i alle år, fikk masse nogen-karakterer, uten direkte å stryke. Jeg forsto ikke dette. Jeg er da ikke så dum, sa jeg til meg selv. Men likevel var det så mange ting jeg ikke fikk til. Dette blandet seg i mitt indre, sammen med min pre-homofile annerledeshet, som et altoverskyggende kompleks, hvor alt dette var koblet sammen.

Først da jeg ble voksen, forsto jeg at jeg led av *dysleksi*. Jeg var *ordblind*. Jeg har etter hvert forstått at det er mange måter å ha dysleksi på. Det kan virke som om jeg har lært mitt første språk veldig godt. Men så er det som om det har stoppet opp. Nye ord preller av meg. Men hvorfor så dårlig i gym? Det har å gjøre med evnen til å koordinere bevegelsene, et problem som mange dyslektikere kan ha. Kroppsbeherskelse. Det sies at enkelte dyslektikere er passgjengere, men det gjelder heldigvis ikke meg. Som dyslektiker var det mange ting jeg rett og slett ikke klarte å gjøre eller klarte å få inn i hodet. Jeg kom aldri over bukken i gymtimen. Og når gutta skulle velge et håndballag, ble jeg alltid – absolutt alltid – sistemann.

Jeg er sikker på at vi som har dysleksi kan læres opp til det meste, bare vi får hjelp og blir trent opp. Men da må noen forstå hva dette handler om. Jeg har det samme problemet i dag. Jeg klarer for eksempel ikke å lære meg engelsk, utover det aller mest nødtørftige. Klarer fortsatt ikke å lese en bok eller en artikkel på et ikke-skandinavisk språk. Du kan da ikke være ordblind du som er en så god forfatter, får jeg høre. Ja, jeg er innmari god i norsk, svarer jeg. Etter hvert har jeg lært å stave de fleste ordene riktig, og PC-en har dessuten sitt retteprogram. Og språk og ord interesserer meg.

I alle disse årene på skolen var gymtimene et mareritt. Akkurat *dette* prøvde mor og far faktisk å finne ut av, da jeg gikk i syvende klasse. Dette var tross alt et avgrenset problem, som det var mulig å snakke om. Far var lektor på gymnasiet, og han sendte meg en gang til gymlæreren på sin skole for å finne ut om det var noe galt med meg. Han hjalp meg på sin vennlige måte, med å slå stiften og forskjellige ting. Han konstaterte at jeg ikke feilte noen verdens ting. Og så ble det ikke snakket mer om *det*. Tenk om jeg faktisk hadde fått spesialundervisning i gym og i en del andre fag. Da kunne livet mitt blitt annerledes. Men det ville stilt store krav til lærerne. At de faktisk forsto hva problemet besto i, og hvor viktig dette var for meg.

At det kunne være en sammenheng mellom alt dette, mellom evnen til å lære språk og å kontrollere kroppen, det var vel noe man den gangen ikke kjente til. Det viser seg imidlertid at ordblindhet ligger til familien. På morssiden. Mor var intelligent i massevis, men hadde vært elendig på skolen. Far, derimot, var filolog og hadde doktorgrad i fransk litteratur og var absolutt ikke ordblind. Jeg kom til å nevne fars navn for min fransklærer på gymnasiet, som var omtrent like gammel som ham. Hun husket ham godt. Men hun sa ikke på en hyggelig måte: «Hils Alf fra meg». I stedet ble hun helt forfjanset og sa noe i retning av at «Alf kan ikke ha en så dum sønn».

Først da jeg begynte å studere, og valgte fag som passet meg, ble jeg ganske flink. Fikk omsider gode karakterer. Endelig fikk jeg bekreftet det jeg hadde hatt mistanke om lenge, at jeg faktisk ikke var spesielt dum. Men jeg var flink på en annerledes måte, både på grunn av min dysleksi og fordi jeg var homofil. På en eller annen måte har det kommet noe godt ut av dette. Og det kommer jeg tilbake til etter hvert.

Gode venner – men...

Fra jeg var ni til jeg var seksten hadde jeg tre gode venner. Egentlig én av gangen. Bestevenner. Dette var viktig for meg, og for oss. Men nå i ettertid prøver jeg å analysere

disse vennskapene. Vi gikk i klassen, men snakket nesten aldri sammen når vi var på skolen. Foreldrene på begge sider satte stor pris på vennskapene, og vi var alltid velkomne hjemme hos hverandre. Alle hadde hytter eller landsteder, og hvert år besøkte vi hverandre der. Vi var også på lange sykkelturner, gikk på ski sammen og så videre. Men på skolen skilte vi lag, for jeg lekte aldri sammen med disse guttene, og snakket heller ikke med dem. Vi ga knapt nok uttrykk for at vi var venner, så lenge vi var på skolen. Hvordan disse kan ha oppfattet dette, vet jeg ikke, men de satte uten tvil stor pris på vennskapet. Å forsvare meg dersom jeg ble utsatt for mobbing fra de andre gutta, var imidlertid ikke aktuelt.

Jeg husker spesielt et par episoder da jeg gikk i sjette eller sjuende klasse. Det var noen av disse gangene, da jeg sto alene og de andre gutta ropte et eller annet mot meg. Jeg kan ikke huske hva det var de ropte, men det dreide seg om morsomheter omkring min annerledeshet. Jeg husker at han som den gangen var bestevennen min, sto der og flirte sammen med de andre. Sånne ting gjør et uutslettelig inntrykk, og blir sittende igjen i meg resten av livet. Men denne gangen, som alltid, beit jeg tenna sammen. Gråt ikke en tåre. Og, som nevnt, jeg vet at jeg sa til meg selv, nesten for å unnskyldte de andre gutta, at de vet vel ikke bedre.

Mange år senere, da jeg var blitt åpen homofil, hadde jeg litt kontakt med en annen av gutta i den samme klassen, som jeg ikke kjente spesielt godt. «Jeg synes du var tøff jeg», sa han. Og det hadde han selvsagt rett i. Men heller ikke *han* hadde prøvd å forsvare meg når det røyntet på. Det var vel rett og slett utenkelig.

Det hører også med at jeg i de tre siste årene på gymnasiet hadde venner på skolen som jeg gikk på ski sammen med, og et par ganger var noen av oss på påsketur. Det er også mange som jeg gikk sammen med på skolen i disse årene, som husker meg godt, ikke minst på grunn av mine spesielle interesser for musikk, og på grunn av mitt sterke politiske engasjement. Samtidig var det nesten ikke en dag jeg ikke fikk en påminnelse og at jeg ikke var som de andre. Jeg var ikke tøff og sporty som gutter og menn skulle være. Og gymtimene var de verste.

Del 2. Det forferdelige ordet

Jeg husker akkurat hvor jeg var. I trappen opp fra første til andre etasje på Katta – Oslo Katedralskole – på vei til en ny tine. Det var da jeg hørte det. Det forferdelige ordet.

Noe ingen snakket om

Jeg må ha vært seksten–sytten år. Jeg var sent utviklet, kroppslig sett. Og beholdt lenge min lyse stemme og mitt feminine og usporty utseende. Jeg hadde sett fram til å bli voksen og bli som andre gutter og menn. Da skulle jeg endelig kunne legge av meg denne byrden, som jeg hadde båret på så lenge jeg kunne huske. Så var det at jeg hørte dette ordet, ropt med en lattermild stemme fra en av gutta som gikk i klassen under meg. *Homoseksuell*.

Det gikk et støkk i meg. Det var slik jeg var. Jeg forsto det med én gang. Jeg forsto at annerledeslivet aldri skulle ta slutt. Det skulle bare bli enda verre. Barneårene hadde bare vært en begynnelse. Dette skulle vare livet ut. Ville jeg klare det?

Hva visste jeg egentlig om homofili – eller homoseksualitet, som det het den gangen? Jeg hadde lest i Dagbladet om gamle menn som kastet seg over unge gutter ved pisseoaret i muren under Deichmanns Bibliotek i Oslo. Men jeg kunne verken identifisere meg med guttene eller mennene. Hva visste jeg? Jeg hadde bare så vidt hatt fantasier omkring dette. Jeg husker at jeg hjemme i smug slo opp i *Populært tidsskrift for seksuell opplysning*, et sosialistisk tidsskrift som hadde kommet ut i 1930-årene, og vel var knyttet til bevegelsen *Mot Dag*, som mine foreldre hadde vært med i. Tidsskriftet befant seg nå på et litt bortgjemt sted i huset vårt. Ble jeg klokere? Jeg tror ikke at artikkelen om homoseksualitet i praksis var til hjelp for meg. Men når jeg nå finner den fram på biblioteket, blir jeg overrasket over hvor positive og hvor lite fordomsfulle de to forfatterne var til dette spørsmålet. Det kommer jeg straks tilbake til.

Jeg var altså blitt en ung mann, men deltok overhodet ikke i det som forbindes med ungdomslivet. Jeg gikk ikke på fest og spilte ikke fotball. Jeg var heller ikke med på noen tilstelninger på skolen etter skoletid. Om kvelden, når jeg la meg, tenkte jeg på selvmord. Men jeg verken var eller er av den depressive typen, i motsetning til enkelte andre i familien. Det var bare selve *situasjonen* – objektivt sett – som var så fortvilende. Russetiden ble et mareritt. Jeg var bare med på én eneste fest, på den syttende mai. Jeg husker at den jenta som jeg skulle sitte ved siden av og som jeg ikke kjente fra før, visket til en venninne og pekte på meg: «Se på ham!». De lo av det de så, Jeg var ikke akkurat noen type for dem. Ja, jeg så vel ikke så tøff og sporty ut. Det ble jo nesten ikke snakket om homofili den gangen. Om det var dette de tenkte på, eller om de slo fast at jeg ikke var noen attraktiv gutt, vet jeg ikke.

Det var altså fortsatt noe galt med mitt utseende. Det ble jeg stadig minnet om. Jeg hadde på denne tiden kjøpt min første dress. Og hun som hjalp meg med å kjøpe en pen dress, hadde kommentert at jeg fikk en penere kropp, i og med at dressen strammet inn på de rette stedene! Det er enkelte replikker man husker resten av livet. I dag er jo kroppsfokusering et

stort problem for unge mennesker, som fører til at mange bærer på et mindreverdigheidskompleks. Dette kunne jeg altså oppleve allerede den gangen.

Seksuell opplysning

I forbindelse med at jeg skulle skrive denne fortellingen, dro jeg ned til Nasjonalbiblioteket i Oslo, og sveivet meg gjennom mikrofilmen med tidsskriftet *Seksuell opplysning*, som mellom 1932 og 1935 hadde navnet *Populært tidsskrift for seksuell opplysning*. Det ble gitt ut på Fram Forlag, og i redaksjonen satt blant annet Karl Evang. Jeg la forresten merke til at det såkalte Mødrehygienekontoret, som min mor var med på å etablere i Stavanger, og som ga prevensjonsopplysning til kvinner, får en utførlig omtale i bladet.

Jeg sveivet meg fram til hefte 4–1932 og artikkelen «Homoseksualitet», skrevet av dr. Torgeir Kasen og Karl Evang. Der fikk jeg meg litt av en overraskelse. Forfatterne gir en fyldig og ganske edruelig framstilling av emnet, og særlig med tanke på tidspunktet da dette var skrevet. Det fleste homoseksuelle «ser ut som vanlige folk», blir det påpekt. Og dette var noe som blant annet hadde vært vanlig i det gamle Romerriket. Kristendommen hadde imidlertid medført at homoseksualitet ble forbudt. Det antydes at omkring to prosent av befolkningen i vår tid er homoseksuell. Det var forbud mot dette i mange land, blant annet i Norge, selv om loven sjelden ble håndhevet. Men loven hadde ført til at mange ble drevet til å skjule seg. I Sovjet var homoseksualitet tillatt. Og i den senere tid var det satt i gang aksjoner flere steder, med krav om anerkjennelse. Folk følte seg «som jaget vilt», blir det hevdet, noen hadde hemmelige møtesteder og noen ble også drevet over i prostitusjon. Er homoseksualitet medfødt eller ervervet? spørres det. Og svaret er at det vet man lite om, men at årsaken trolig lå i en kombinasjon av disse to faktorene.

Forfatterne er også opptatt av at enkelte homofile har særlige evner i retning av kunst, litteratur, filosofi og språk. Homoseksualitet kan være «kombinert med usedvanlig sterk sjelsstyrke» og andre verdifulle egenskaper, hevdes det. Den undertrykte seksualiteten kan altså slå ut i en stor innsats, og resultatet kan bli mennesker «som yder det usedvanlige, langt utover gjennomsnittet». Men det slås likevel fast at dette ikke måtte hindre at homoseksualitet ble godkjent. Det blir derfor tatt til orde for «å innrømme de homoseksuelle samfunnsmessig godkjenning». Artikkelen slutter slik:

Av hensyn til den enkle og selvfølgelig menneskerett som disse tusener har på å føre et så lykkelig og verdig menneskeliv som mulig, er en endring nødvendig i den herskende morals og i samfunnets holdning overfor dem.

Ja, loven som forbød homoseksualitet ble opphevet i Sovjet etter revolusjonen, og landet var på mange måter et fristed for sånne som meg. Men i 1933, under Stalin, umiddelbart etter av artikkelen ble skrevet, ble forbudet gjeninnført. Da jeg dro hjem fra biblioteket og slo opp i *Arbeidernes leksikon* fra samme tid, et leksikon jeg forresten har arvet fra min mormor, fikk jeg på ny en overraskelse. I artikkelen om homoseksualitet henvises det til den nevnte artikkelen av Evang og Kasen som kilde, samtidig som tonen er langt mer negativ.

Forholdene i Sovjet nevnes ikke og heller ikke kravene om å få forbudet opphevet i en rekke land. Hadde Stalins beslutning allerede nådd fram til den norske venstresiden? Uansett viser dette eksempelet både hvor oppsiktsvekkende moderne og liberalt miljøet omkring Karl Evang kunne være på denne tiden, og samtidig hvor lite grunnfestet synet var blant disse menneskene. Dette interesserer meg helt personlig, i og med at mine foreldre var aktive medlemmer av *Mot dag*, og at det var nettopp i dette miljøet de ble kjent med hverandre, i 1933.

Din svakhet skal være din styrke.

Dette har blitt mitt valgspåk. Og jeg tror det sier noe viktig, både om meg og om mange andre homofile. I hvert fall om dem av oss som har kommet noenlunde helskinnet gjennom alt dette. Som pre-homofile barn og ungdommer har vi kanskje ikke spilt fotball og lekt sammen med de andre gutta. Til gjengjeld har noen av oss trengt inn i en annen verden, ofte en voksenverden. Ikke få av oss har vært opptatt av kunst og estetikk. Dette kunne gi oss en innsikt og en styrke videre i livet. Karl Evang og hans medforfatter hadde jo vært inne på noe av det samme, men uten at jeg av den grunn mener at vi nødvendigvis har hatt en «usedvanlig sjelsstyrke», som disse antyder. Dessuten vil jeg tro at det heller er vår annerledes barndom enn vår undertrykte seksualitet som er årsaken til disse spesielle anleggene og interessene. Jeg må legge til at jeg vet alt for lite om lesbisk erfaringer, i hvilken grad også disse allerede som barn ble peilet inn i et annet spor.

Hvem var det som reddet mitt liv? Var det mor som – i motsetning til far – tross alt hadde et lett sinn, og som lærte meg å sette pris på musikk og på naturen, og på det naturlige? Var det far, med sitt intense forhold til naturen og til kunsten, som elsket å snekre sammen med sin sønn om sommeren, og som fikk meg til å interessere meg for politikk? Eller var det Johan Sebastian Bach? Sikkert alle disse – og alt dette – på én gang. Det handlet om å fylle

livet med mening. Og jeg har da heller aldri hatt noe problem med å finne en mening med livet, selv når livet kunne føles tungt.

Jeg husker det øyeblikket da Bachs musikk for alvor grep tak i meg. Jeg hadde allerede i et par år vært fortrolig med den klassiske musikken. Men det var noe spesielt med denne ene gangen. Jeg må ha vært elleve år. Jeg ser for meg akkurat hvor jeg befant meg, på vei fra gangen og inn på kjøkkenet hjemme, hvor jeg måtte ta et trinn ned og så et trinn opp før jeg åpnet døra. Kurer-radioen sto på, og jeg hørte den første satsen i Bachs klaverkonsert nummer én i d-moll. Og solisten må ha vært Glen Gould. Hvordan skal jeg beskrive det? Jeg finner ikke de riktige ordene. Jeg tror ikke de finnes. Det må ha vært noe i retning av en religiøs åpenbaring, for øvrig hos en totalt irreligiøs person.

Fra jeg var tolv år gikk jeg ustanselig på konserter i Universitetets aula i Oslo, og i mange år var jeg den yngste blant publikum, og absolutt alltid alene. Jeg visste ikke om noen på min egen alder som var så interessert i klassisk musikk. Før jeg var ferdig med folkeskolen, hadde jeg alle de store klassiske komponistene innabords. Denne konserten av Bach har for meg blitt hellig. Jeg har med CD-en her jeg er i Hellas og sitter og skriver dette, men det er ikke sikkert at jeg kommer til å spille den her nede denne gangen. For jeg må spare på den. Kan ikke spille den for ofte, og jeg må finne det rette øyeblikket.

Et par år etter fikk enda én klaverkonsert kultstatus, for meg personlig. Tilfeldigvis er dette også nummer én i d-moll. Og komponistens navn, denne gangen, er Johannes Brahms. Jeg husker jeg satt der, på en av de billige, unummererte plassene aller bakerst i Aulaen i Oslo. Jeg ble ikke bare revet med, men det var for meg noe nesten umulig og merkelig med akkurat denne konserten. På samme tid preget av en ungdommelig og voldsom kraft, og av den største følsomhet. Hadde jeg funnet en likesinnet? Det var blant annet en episode litt ut i andre sats som jeg identifiserte meg med. Og jeg lurte på om det bare var Brahms og jeg som helt ut forsto hva denne innebar! Alt dette såre og merkelige. Alt dette usagte. Mye tyder på at jeg faktisk hadde rett, og at Brahms var homofil. Som komponist karakteriseres han som en *klassisk* romantiker. Dette innebærer i hans tilfelle at musikken er strengt strukturert, med forbilde fra wienerklassisismen, samtidig som den har en spesiell indre kraft og intensitet.

Jeg kunne skrevet en hel avhandling om mitt forhold til den klassiske musikken. Men må bare slå fast at den har betydd utrolig mye, og kanskje har reddet mitt liv.

Og så må jeg fortelle om snekringen, og om livet på landet, på familiens landsted i skjærgården utenfor Kragerø. Far var lektor og hadde to måneders ferie. Disse to månedene var fylt med frihet og masse praktisk arbeid, fiske, jobbing i skogen og så videre. Far – og også jeg – led av en slags galskap. Snekring. Det må være en av de sunneste galskapene man

kan lide av. I alt har vi bygd seks hus eller hytter sammen, i tillegg til alt det andre vi har laget. For ikke å snakke om alt jeg har laget etter at far var død. Ikke alle hyttene ble så fine, men to av dem eksisterer i beste velgående, og der bor jeg nå som pensjonist store deler av året. Ja, jeg kunne også skrevet en hel avhandling om snekringens gleder, om gleden over å tenke ut et prosjekt fra grunnen av og fullføre det. Og også gleden ved det nøysomme livet, finne krumme trær i skogen, som en gang kan komme til nytte, eller spesielle stokker som har drevet i land, og som man kan lage noe av.

Det er ikke tilfeldig at jeg her og nå – i september 2014 – befinner meg i Hellas, og arbeider med en bok som skal hete *Ut i det fri. Livet på setra, hytta og landstedet*. Her kombinerer jeg skrivingen med lange turer i fjellet. Det konkluderende siste avsnittet har fått tittelen «Hytta er livet». Det er så mange mennesker som, i likhet med meg, kan fortelle om hvordan livet på hytta, fra barndommen av, har vært med på å forme livet og deres syn på tilværelsen som helhet. Mange forbinder også hyttelivet med en spesiell følelse av frihet. For meg – og også for mine foreldre – innebar disse to månedene hvert år en form for frihet. Frihet fra den ofte tyngende hverdagen i byen. «Naturen er min medisin», sier jeg ofte. Og hit hører også det å snekre, det å lage noe, skape noe og det å nyte naturen. Å kunne oppleve alt dette, er for meg den største formen for frihet. Da er det som om alle vanskelige tanker forsvinner.

Ja, leseren skjønner hvor jeg vil hen. Min svakhet og de problemene jeg bar på i så mange år, ble også min styrke. Når én verden ble lukket for meg, oppsøkte jeg nye verdener, som åpnet seg med all sin storhet. Og det er enda mer jeg her må nevne, som skulle komme til å prege mitt liv. Politikken og kulturhistorien. Og det siste skulle jo etter hvert bli mitt fag, men interessen ble vakt langt tilbake i barndommen.

Som ordblind var jeg ingen lesehest. Men jeg bladde og leste i utallige bøker, og utforsket bildene. Snart ble jeg fortrolig med den norske bygningshistorien, og med alle de forskjellige stilartene. Barokk, rokokko, empire og så videre. Det handler om å øve inn et rent intuitivt *blikk* på de materielle omgivelsene. Dette er ikke noe man lærer i en fart. Det hører med i bildet at kanskje halvparten av alle menn jeg kjenner som er opptatt av antikvarisk arbeid og tilhørende fagområder, faktisk er homofile! Mange av oss er også utpreget estetikere og kunstinteresserte. Det merker du straks du kommer hjem til oss. Smaken er kanskje forskjellig, med det estetiserende blikket har vi gjerne felles. Jeg er ikke i tvil om at mange av disse er gutter som allerede fra barndommen og ungdommen av har søkt sine egne veier, i stedet for å spille fotball og dra på fest sammen med de andre gutta.

Og så til *politikken*. Jeg fikk ingen hjelp hjemme til å komme ut av undertrykkingen som homofil. Snarere tvert imot, må jeg nesten si. Men jeg lærte derimot mye om politikk. Av far lærte jeg masse om økonomisk liberalisme, og hvordan dette innebar frihet for de få, på bekostning av de mange. Han lærte meg om betydningen av fagforeninger, og betydningen av at folk sto sammen, ikke minst svake grupper. Jeg ble pasifist, i motsetning til mine foreldre, atomvåpenmotstander og militærnektet og ihuga motstander av EU – eller Fellesmarkedet som det het den gangen – da jeg allerede som syttenåring begynte å engasjere meg i politikk. Jeg lærte at det fantes undertrykte og undertrykkere og at det var noe som het solidaritet.

I første omgang skulle dette handle om *alle de andre*, om undertrykte kvinner, og om fattigfolk som bare hadde sine lenker å miste. Men mange år senere var det *jeg selv* og *vi* som skulle si at «sammen er vi sterke», i kampen mot diskrimineringen av homofile. Men det skulle gå alt for mange år før jeg var kommet dit.

Symbolsk vold

I ettertid er det vanskelig å forstå hvorfor jeg holdt dette for meg selv, og i så lang tid. Det handlet utvilsomt om *selvundertrykking*. At jeg selv langt på vei tok undertrykkingen og diskrimineringen inn over meg, og godtok at jeg led av en sykdom. Dersom jeg så det forferdelige ordet i en avis, fikk jeg panikk. Og fryktet straks at folk skulle assosiere ordet med meg. For dette måtte for all del holdes hemmelig. Jeg husker at jeg hadde en merkelig følelse av at jeg skulle finne en jente jeg kunne slå meg sammen med, som (heller) ikke var interessert i sex. Men det hører også med at fordommene mot homofile var enorme, og at det knapt nok hadde vært mulig for meg alene å bryte tausheten.

Mens jeg skriver dette, leser jeg tekster av den kjente franske sosiologen Pierre Bourdieu. Han er opptatt av den skjulte og nesten usynlige makten, og bruker begrepene *symbolsk makt* og *symbolsk vold*. Den symbolske makten kan ha en nesten magisk kraft, skriver han, som gjør det mulig å oppnå like mye som om man hadde brukt økonomisk og fysisk makt. Han tenker da ikke minst på undertrykkingen av kvinner og av underklassen. Men hans begreper illustrerer også det homofile kan utsettes for. Det kan dreie seg om tilsynelatende uskyldige og tilfeldige karakteristikk og replikker, som faller inn i et mønster. Det typiske er at verken den sterke eller den svake parten i dette maktforholdet er fullt ut klar over hva som foregår. Dermed kan denne formen for vold ramme desto sterkere. Bourdieu skriver også at dersom den symbolske makten skal brytes ned, må det skje en bevisstgjøring, ved at «de falske selvfølgelighetene» avsløres. For hans poeng er at denne formen for makt og

vold er basert på fordommer og usannheter. Når jeg leser ham i dag, synes jeg det er utrolig at han kan si dette så klart og tydelig, og på en måte som passer så godt på undertrykkingen av homofile, og også på hvordan det etter hvert kunne skje en homofil frigjøring.

Fem vanskelige, men litt bedre år

Det skulle ta fem lange og vanskelige år, fra jeg sluttet på skolen som nittenåring og til jeg omsider traff andre homofile, og i det hele tatt snakket om dette altoverskyggende problemet.

Det hører også med at jeg var – og er – på en intens jakt etter *trygghet*. Dette ser jeg på som noe konstruktivt, som en overlevingsmekanisme i en vanskelig verden. Det første jeg gjorde da jeg flyttet hjemmefra som nittenåring, var å skape et *hjem*. I min lille leilighet på Sagene i Oslo tapetserte jeg veggene med sekkestrie som jeg stiftet på veggen, og jeg snekret et langbord til å ha på kjøkkenet, og bokhyller. I tillegg hadde jeg de pene og gamle møblene jeg hadde med hjemmefra, og som også betød mye for meg, som estetikere og antikvarisk interessert. Alt skulle være hyggelig. Jeg spilte piano og hørte på klassisk musikk. Kjøkkenet ble innredet som et slags verksted. Her laget jeg lysestaker og andre ting i messing, klippet, boret og loddet. Jeg hadde til og med en gang en salgsutstilling på Oldsaksamlingen, da jeg studerte der. Jeg saget også ut leker og andre ting i kryssfiner, etter gamle oppskrifter. Ja, jeg er ganske kreativ, om jeg så selv skal si det. En gang jeg hadde besøk av en elektriker – eller kanskje det var en rørlegger – så han misunnelig på mitt spesielle kjøkken, og konstaterte at dette hadde han aldri fått lov til av kona!

Og livet ble absolutt lettere i disse årene, spesielt etter at jeg begynte å studere. Jeg var en flink og entusiastisk student, i fagene arkeologi, sosiologi og etnologi. Endelig fant jeg fag som passet for meg. Jeg var på feltarbeid hver sommer, og hadde det fint sammen med de andre studentene. Det åpnet seg et sosialt liv på en helt annen måte enn før, men ikke noe egentlig ungdomsliv med fest og fart. Det hører også med at jeg ble en mer attraktiv som mann. En del kvinner ble interessert i meg. Men ingen menn, i hvert fall ikke som jeg vet om. Min spesielle bakgrunn kom meg nå til hjelp. Min tilsynelatende svakhet ble min styrke. Jeg valgte å bli etnolog, og ikke sosiolog, fordi jeg som ordblind ikke mestret engelsk, men også på grunn av mitt praktiske blikk – snekkerens blikk – og min interesse for de materielle omgivelsene og deres historie. Og fra midten av 1960-årene skulle interessen for politikk og samfunn også prege mitt faglige perspektiv, og min identitet.

Allerede fra 1965 anla jeg skjegg, begynte å spille gitar, sluttet å bruke slips og begynte med kordfløyelsbukser og såkalte fotformsko. De hvite nylonskjortenes tid var forbi.

En ekte sekstiåtter var i ferd med å ta form. Det handlet om en alternativ kultur som brøt med den ekstremt konvensjonelle kulturen, som jeg blant annet forbinder med 1950-årene. En livsform som var i ferd med å bli vanlig blant ungdom, og ikke minst blant studenter. Det er ingen tvil om at denne formen for identitet begynte flere år før – dette i ettertiden så magiske året – 1968. Men i denne alternative identiteten hadde den homofile frigjøringen ennå ikke noen plass. Kjønnsmønsteret var riktignok i ferd med å bli myknet opp. Men homofili var fortsatt fortiet og forbudt, og jeg kjente ikke til noen andre homofile. I ettertid kan jeg ikke forstå hvordan dette kunne være mulig. Falt det ikke meg inn at en mann jeg så på gaten, eller for eksempel en av mine medstudenter, kunne være homofil? En skuespiller som Per Aabel var jo fascinerende og særpreget. Men jeg hadde ingen tanker om han kunne være homofil.

Del 3. Et hemmelig fellesskap

Vi har kommet fram til våren 1967. Da så jeg et lite oppslag i Dagbladet. Dagbladet var den gangen den kulturradikale og frisinnete avisen, som enkelte ganger kunne ta opp slike spørsmål. Det sto i oppslaget at det var dannet en spesiell forening for homoseksuelle studenter. Endelig var tiden moden. Det skulle forresten vise seg at foreningen ikke hadde noe spesielt med studenter å gjøre, men at dette var en måte å komme til orde på, i den vanskelige offentligheten.

Foreningen het *Det norske forbundet av 1948*. Homoseksualitet mellom menn var fortsatt forbudt ved lov, og det var et tema som stadig måtte forties. At forbudet ikke gjaldt kvinner – uten at saken ble noe bedre av den grunn – skulle jeg senere få vite. Kvinnene ble i så liten grad tillagt egne seksuelle behov, at det ikke engang var nødvendig å nevne dem i loven.

Foreningen for by og bygd

Foreningen for by og bygd. Det var faktisk det ordet som ble brukt som dekknavn for *Forbundet av 1948*. Anonymt og hemmelig, og litt kryptisk. Men slik måtte det vel være i disse tider. Jeg sendte en henvendelse til den oppgitte adressen, og ventet ganske lenge før jeg fikk svar. Så sto jeg da i en telefonkiosk ved Sagene kirke, la på en tjuetjuefemøring og ringte det nummeret jeg hadde fått vite. Herfra ble jeg sendt videre til en ny person, og så til enda en person. Dette var tydeligvis ikke en enkel sak, og de jeg snakket med, måtte for all del være anonyme.

Og så en dag i juni banket jeg endelig på døra til det hemmelige kontoret for denne hemmelige foreningen, et sted i Vika i Oslo. Der møtte jeg en sympatisk ung mann på min egen alder. Vi spaserte en lang runde i byen. For absolutt første gang i mitt liv snakket jeg om dette, som hadde preget meg og plaget meg i alle disse årene. Han lyttet. Når jeg ser tilbake, undrer jeg på hvordan denne samtalen kunne bli så rolig – nesten alminnelig – til tross for alle følelsene som lå bak, og som hadde samlet seg opp i løpet av så lang tid. Jeg har knapt nok sett fyren senere, men er ham evig takknemlig for den måten han tok imot meg på, og hørte på det jeg sa. Da vi sa farvel, husker jeg at jeg et øyeblikk lurte på om jeg skulle gi ham en klem, men det var tydeligvis ikke aktuelt. Avtalen var at jeg om kvelden førstkommande lørdag skulle treffe noen andre studenter et sted i byen, og så skulle vi kjøre ut til foreningens festlokale på Ormøya.

«Vi har noen unge studenter her i dag»

Det var de ordene jeg hørte i det øyeblikket da døra ble åpnet til festlokalet. Hva tenkte jeg og hva opplevde jeg? Jeg var nesten litt lattermild, om jeg husker rett, og det streifet meg at jeg var en interessant *vare* som det ble reklamert for. Hvordan ville disse menneskene se ut? Jeg var nok lettet, men kanskje litt skuffet, da jeg kom inn i min kordfløyelsbukse og slipsløse skjorte, som jeg var vant til fra studentmiljøet. Det var utrolig vanlige mennesker jeg så, men de fleste virket ganske konvensjonelle og tilsynelatende konservative. Mennene hadde dress og slips, men neppe damene, slik jeg hadde fabulert om.

Vi nyankomne ble tatt til side av en hyggelig mann, en god del eldre enn oss. Han kunne kalles foreningens følelsesmessige leder, den *ekspresive* lederen, som skulle sørge for at de nye medlemmene fant seg til rette i miljøet. Jeg tror også at han advarte oss imot det nokså promiskuøse miljøet, og sa at vi måtte passe oss litt. Snart dukket det opp en ung mann på min alder, som jeg straks falt for. Han var litt mer av min type, ikke så konvensjonell og konservativ i klærne og måten å være på. For første gang opplevde jeg at dette å danse to og to faktisk kunne være ganske bra. Uten å utdype forholdet til denne sjarmerende unge mannen, må jeg slå fast at jeg i løpet av mange år med undertrykt seksualitet hadde bygd opp en voldsom seksualangst. Og dette var ikke noe jeg bare kunne legge fra meg, fra den ene dagen til den andre.

Jeg hadde ikke bare seksualangst, jeg var også ekstremt naiv. Ante ingen ting om at det fantes et homofilt *miljø*, og enda mindre hva det besto i. Jeg hadde ganske enkelt hatt den forestillingen at jeg skulle treffe *den rette*, og at vi så skulle leve sammen resten av livet – og i

all hemmelighet. Noe sånt hadde jeg tenkt. Så viste det seg å bli helt annerledes. Selve miljøet av likesinnete, som alle var «sånn» – eller var «in», som vi sa – viste seg å være noe av det viktigste. Etter en del sjekke-episoder, forsvant heldigvis mye av angsten, men også noe av min troskyldighet.

Reisen mellom to verdener

Lørdagene i klubblokalet på Ormøya ble ukas høydepunkt og spenningsmoment. Dette foregikk på tre av månedens fire lørdager. Reisen på bussen til og fra er et kapittel for seg. Framturen måtte foregå i all hemmelighet. Overfarten, om jeg skal bruke et slikt ord, utgjorde et så å si ikke-eksisterende mellomrom mellom to verdener, som for all del ikke skulle møtes. Heteroverdenen og homoverdenen. Jeg dro ned til byen for å ta bussen, og håpet at jeg ikke skulle treffe noen jeg kjente, som kunne komme til å spørre hvor jeg skulle hen.

Så kom jeg endelig fram, og åpnet døra til den andre verdenen. Forbundet av 1948 leide lokalet av noen som trolig ikke ante hva som foregikk. Når vi skulle luften og sette opp vinduene utpå kvelden, måtte dansemusikken skrus av, og gjestene forholde seg i ro, så naboene ikke skulle forstå hva vi holdt på med. At menn danset med menn og damer med damer, og det til tross for at alt foregikk i pyntelige former. Men politiet var nok underhånden klar over hva som foregikk, og grep aldri inn, selv om dette formelt sett ikke var lovlig. Homoseksualitet mellom menn var forbudt, men loven ble ikke praktisert så lenge det dreide seg om forhold mellom voksne. Samtidig lå det i kortene at all virksomhet måtte foregå i det skjulte.

Tilbakereisen ble annerledes. Da hadde vi gjerne fått litt innabords, og slappet mer av. Kanskje kom det noen utenforstående på bussen underveis, men det var ikke lenger så farlig. Den siste bussturen om kvelden på vei til Oslo kunne imidlertid være ganske støyende, ofte med hyl og spetakkel, hvor man ikke akkurat la skjul på hvem man var. For å unngå dette, tok jeg gjerne den nest siste bussen hjem. Som oftest alene, men noen ganger også med en jeg var blitt kjent med i løpet av kvelden.

Å være «in»

Jeg var plutselig kommet inn i et ganske spesielt miljø, som jeg knyttet meg til, helt uten forbehold. Så viktig var det. Vi utgjorde en slags hemmelig losje av likesinnete. Strengt tatt var det bare én ting som bant oss sammen. Men dette var til gjengjeld så viktig at det betydde alt. Miljøet hadde forgreninger i mange retninger, til studenter, til skuespillere, til frisører og

mange flere. Jeg husker at noen slips- og dresskledte menn møttes på Grand Bar, men dette var ikke noe for meg. Mitt miljø besto for en stor del av studenter, av gutter eller yngre men, på mellom tjue og trettifem. Men når vi møttes privat, kunne vi også ha med noen damer. De fleste av disse var ikke lesbiske, men trivdes sammen med oss gutta, og var et positivt innslag. De var «faghags». Det var jo også lesbiske med i foreningen, men disse holdt seg mer for seg selv, og det var først noen år senere jeg ble kjent med dem.

Jeg har ovenfor nevnt ordet *solidaritet*. Handlet dette miljøet om solidaritet? Svaret må bli: både ja og nei. Det jeg opplevde, var vel en mellomstasjon på veien, før noen av oss tok det endelige skrittet inn i frigjøringen. Men mange stoppet nok opp her, i dette mer eller mindre hemmelige fellesskapet. Folk omkring oss ante vel hva det dreide seg om, men bortsett fra blant noen få involverte heterofile, ble dette fortiet.

Det er interessant å reflektere omkring denne formen for fellesskap. Mange ikke-homofile forstår ikke dette. De forbinder oss bare med sex. Gjennom den homofile identiteten og den trakasseringen og undertrykkningen mange hadde vært igjennom, ble det skapt et sterkt indre samhold. Vennskap og fellesskap, mellom menn og mellom kvinner, som ikke nødvendigvis har hatt noe med sex å gjøre. Dette er – og har lenge vært – av uvurderlig betydning for homofile i vår del av verden, i hvert fall blant dem som ikke holder det hele for seg selv, slik jeg hadde gjort i alt for mange år. Men dersom jeg i dag kommer til et annet land og med en annen kultur, blir det lett misforstått, hvis jeg sier ifra til en mann at jeg er homofil, selv om han åpenbart er det selv. Da kan han enten tro at jeg prøver å sjekke ham, opp eller han er så altfor engstelig for at hans legning skal bli kjent, at han trekker seg raskest mulig tilbake, bare ordet nevnes. Denne typen hemmelige fellesskap har fortsatt stor betydning, også i Norge, i og med at det å være homofil langt ifra er normalisert, heller ikke i dagens Norge. Og uansett viser det seg at den homofile identiteten og erfaringen kan danne grunnlag for varige vennskap mellom homofile, noe jeg selv erfarer, så å si hver eneste dag.

Men tilbake til miljøet i Oslo omkring 1970. Det handlet til en viss grad om solidaritet, men var ellers et fullstendig upolitisk miljø, i og med at de færreste den gangen ønsket å komme ut av «skapet», som man senere pleier å si, eller å arbeide for likestilling mellom homofile og heterofile. Vi hadde et sosialt fellesskap, ikke et interessefellesskap. Dersom jeg, som politisk interessert, skulle komme til å nevne at jeg som homofil mann kunne forstå andre diskriminerte grupper, som kvinner og samer, fikk jeg neppe noen støtte i dette, i hvert fall ikke i den første tiden. Hva snakket vi om på festene, når gutta kom sammen? Vi hadde det først og fremst morsomt, og spøkte mye omkring dette med sex og kjønn. Det spørsmålet som stadig var framme, var også om den eller de hadde forstått av vi var «in». Enkelte ganger

hadde en gutt, som ikke ante noe om hvem vi var, forvillet seg inn i miljøet og deltok på festene våre. Dette kunne bli kveldens store spenningsmoment. Men spesielt sympatisk var det vel egentlig ikke, fra vår side.

Jeg har aldri likt – og aldri identifisert meg med – den formen for feminisert skrulling som er så typisk for deler av miljøet. Dette taler kanskje ikke til min fordel, for dette er en viktig del av det homofile miljøet, og har helt sikkert eksistert i den europeiske kulturen i et par hundre år. Uansett måtte jeg bare ta imot hele «pakka», så mye som det betød for meg å være inkludert i et fellesskap. Endelig kunne også jeg få være *ung*, en god del år forsinket. Men hvis jeg kjenner meg rett, var jeg nok litt tilbakeholden, drakk meg sjelden full og var ikke den mest pågående sjekkeren. Kvelden var da heller ikke spolert dersom jeg dro elene hjem fra Ormøya eller et annet utested for homser. For det viktigste var tross alt å treffe kjente og likesinnete.

På Blindern dannet det seg også et miljø. Noen av oss møttes gjerne ved tolvtiden i kantinen. Jeg var jo student der, og fra 1968 også ansatt i halv stilling som vit.ass. Mange utenforstående kjente nok til dette, uten av det ble gjort noe vesen av det. Jeg må jo også nevne at jeg hadde et par fine, faste forhold på denne tiden. Men de homofile og de heterofile vennene mine befant seg fortsatt i hver sin verden. Å invitere dem sammen hjem til meg, eller å sitte og prate med dem, sammen, var fortsatt utenkelig.

Himmelsengen

Mitt nye liv som homofil var også en spennende utfordring for meg som *snekker*. Det holdt ikke lenger med den banale og asketiske sovesofaen, i min ellers så hyggelige og innbydende leilighet. Snart hadde jeg snekret sammen verdens mest sjarmerende himmelseng. Min OBOS-leilighet på Sagene, med sine førti kvadratmeter, ble ikke regnet som så liten, i det ungdommelige miljøet. Her hadde jeg en god del fester, med opptil seksten–sytten gjester. Det gikk gjerne på ost og rødvin, tror jeg. Og da hadde gjestene med seg vinen. Jeg lurte jo på hva naboene tenkte om dette, når de hørte at jeg hadde fest. Oppdaget de at det stort sett bare var menn til stede, og at de kanskje forlot leiligheten to og to?

Mange av naboene kjente meg ganske godt, i og med at jeg hadde overtatt leiligheten etter mormoren min, som hadde bodd der i det samme huset i mange år, i en litt større leilighet. De var nok ganske opptatt av at her bodde det en ugift ung mann. En gang jeg hadde glemte å vaske trappen, utbrøt for eksempel en av nabokonene, som en slags unnskyldning, at

«du går vel i giftetanker». Det å gifte seg og å stifte familie og få barn var på 1960-tallet fortsatt det eneste aksepterte alternativet blant folk flest.

Brevet

Utpå sommeren 1967 ble det sendt et brev til meg i Kragerø, hvor mine foreldre nå hadde bosatt seg fast, som pensjonister. En for dem ukjent gutt eller mann var avsenderen. Mor var et elskelig menneske, men også ekstremt nysgjerrig. I likhet med så mange mødre hadde hun nok for lengst ant hvor landet lå, når det gjaldt sin sønns seksuelle legning. Hun har sikkert i årevis levd i en konstant angst for at dette var tilfelle. Såpass hadde jeg vel forstått. Ved en «feiltakelse» hadde nå hun åpnet og lest brevet, som var et kjærlighetsbrev. Da hun leverte meg den opprevete konvolutten med brevet i, forsto jeg alt. Skrekken og fortvilelsen lyste ut av ansiktet hennes, og hun hadde naturligvis også fortalt om brevet til far. Men hun sa overhodet ingen ting til meg om hva hun hadde lest, og hvilke tanker hun hadde om dette.

Men så skjedde det noe, som jeg senere har tenkt på med bevegelse og med tårer i øynene. Far og jeg satt sammen i stua foran peisen. Vi to alene. Og uten å nevne brevet, kommenterte han det på sin indirekte og forsiktede måte. Han var vel som de fleste menn på hans alder den gangen. Han snakket sjelden om følelser, i hvert fall ikke om sånne ting som det her var snakk om. Selv hadde han giftet seg sent, i en alder av trettitre, og fram til da hadde han praktisk talt ikke hatt noen erfaring med kvinner, og det til tross for at han rett og slett må ha vært smellvakker. Dette var jeg godt kjent med fra før, uten at jeg hadde gjort noe vesen av det. Men, der vi satt foran peisen, minnet han meg om en historie som han ofte hadde fortalt. I sin ungdom bodde han mye i Paris, og i en litt skrytende tone hadde han ofte kommet tilbake til at han der var blitt kjent med en ungarsk greve. Denne greven hadde til og med invitert ham til sitt hjemland, og dette hadde far sagt nei til. Nå kom han tilbake til denne historien. Og uten direkte å si det, gikk det fram hvilket forhold dette hadde vært, eller i hvert fall hvorfor greven hadde invitert far til Ungarn.

Det er utrolig hvor mye man kan få sagt, uten direkte å si det. Det var bare en kort samtale, og det var ikke slik at jeg betrodde meg til far, eller at jeg kom inn på dette senere, i de knapt to årene han hadde igjen. Far hadde bare, på sin antydende, men utvetydige måte, sagt ifra om at han forsto meg og aksepterte meg. Dette betydde mye for meg. Men det betyr kanskje enda mer når jeg sitter her og skriver om det, og spør meg selv om hvorfor vi ikke snakket mer om det, hvorfor så mye måtte holdes hemmelig. Hvorfor det på den tiden var helt utenkelig at far og sønn kunne sitte sammen og snakke åpent om slike spørsmål. Og hva

hadde han tenkt dersom han hadde lest det jeg her skriver? Han hadde i hvert fall satt pris på de varme tankene jeg nå sender ham.

Mange år senere ble jeg kjent med at fars bror var homofil, og at dette var grunnen til det dramatiske ekteskapsbruddet, kort tid etter at han hadde giftet seg. Senere hadde han levd alene. Far må ha visst om dette. Og han må ha holdt det hemmelig for mor. Dersom mor hadde kjent til dette, er det nemlig utenkelig at hun ikke på en eller annet måte hadde kommet inn på det. For i motsetning til far, klarte hun overhodet ikke å holde på en hemmelighet. Når jeg ser tilbake, forstår jeg hvor antihomofil mor må ha vært. Det må ha ligget dypt i det miljøet hun hadde vokst opp i, i det bergenske borgerskapet. Og jeg bebreider henne ikke dette i dag. Jeg har allerede nevnt at mine foreldre traff hverandre i den intellektuelle venstrepolitiske bevegelsen *Mot Dag*, og at mor blant annet hadde vært med på å stifte Mødrehygienekonteret i Stavanger. Dette var et flott og framtidsrettet tiltak, til hjelp for mange kvinner. Men hennes syn på homofili må ha vært alt annet enn liberalt, samtidig som hun fullstendig unnlot å ta det opp.

Jeg ønsker ikke å sette min mor i et uheldig lys, når jeg tenker på alle de positive minnene jeg har om henne. Men jeg tror historien om brevet viser hvor *dypt* fordommene mot homoseksualitet kunne sitte, også blant ellers liberale og ukonvensjonelle mennesker. Bare *tanken* på dette fenomenet kunne fylle en mor med skrekk og angst, i så sterk grad at det var umulig for henne å ta det opp med sin sønn. Til tross for – eller kanskje på grunn av – at jeg sannsynligvis var det mennesket hun var mest glad i. Og far klarte altså, med en enorm anstrengelse å antyde noe om dette til meg, men uten å fortelle noe til mor. I motsetning til mor betrodde han seg aldri til meg om denne typen personlige spørsmål. Men i dette tilfelle tvang det seg så å si fram.

Del 5. Gjennombruddet

Tiden var inne. Ting begynte å skje. Homsene i Oslo, og andre steder hvor det var dannet miljøer av likesinnete, kunne ikke bare sitte der i festlig lag og spøke om å være «in», i en slags intern sjargong. Samtidig som vi altså ikke hadde større respekt for oss selv og vår legning, enn at dette for all del måtte holdes hemmelig, utover en liten innvidd gruppe. Tiden var inne, og vel så det. Året 1968 har jo fått en mytisk status. Men etter min erfaring begynte en del av den kulturen og den politiske aktiviteten som gjerne forbindes med dette året, noen år tidligere, slik jeg allerede har nevnt, mens en del av dette for alvor tok til noen år senere, i hvert fall i Norge.

En ny tidsånd

Det hadde jo skjedd noe med livsstilen blant en del av oss, fra midten av 60-tallet og framover. Det var cordfløyel og det var Beatles. Og noen av oss var også pasifister og mot atomvåpen. Men det var ikke nok. Livsstilen måtte fylles med innhold, med et meningsfylt engasjement. Studentene på Blindern begynte å organisere seg.

Året var 1972. Jeg satt i Fakultetsrådet og talte NATO midt imot, uten at jeg helt husker foranledningen! Og jeg dro opp i fjellet sammen med mange andre og demonstrerte mot den planlagte reguleringen av Gjende. Samtidig som jeg fullførte magistergradsavhandlingen, som handlet om kraftutbygging, kastet jeg meg ut i EU-kampen – mot Fellesmarkedet som det het den gangen. Og vi vant! Men det handlet fortsatt ikke om meg og oss. Det handlet om internasjonal politikk og nyliberalisme, om strukturrasjonaliseringen i jordbruket, kvinnefrigjøringen og kampen for fri abort. Men altså ikke om undertrykkingen av homofile.

Jeg må innrømme at det var Kim Friele som hadde hovedæren for det som nå skjedde, gjennom hennes iherdige innsats for å få fjernet loven som forbød homoseksualitet. Som nevnt, opplevde jeg det slik at Forbundet av 1948 hadde en *ekspressiv* leder, som var en mann, og så hadde vi en *instrumentell* leder – som sosiologene kaller det – som var en kvinne. Kim Friele. Umiddelbart etter at loven var fjernet, kastet mange flere seg ut i frigjøringskampen. Når jeg skriver at «jeg må innrømme», er det fordi det omkring hennes person ble så alt for store – og helt unødvendige – konflikter, noe jeg også selv fikk oppleve. Men la oss foreløpig glemme dette.

Når mennesker møtes

Ikke før var den famøse loven fjernet, så kastet vi oss ut i frigjøringen. Manns- og kvinnesterke. For nå var kvinnene akkurat like aktive som mennene, og vi kom sammen på møter og sto sammen om felles interesser. Jeg var begeistret med, men var overhodet ikke noen lederskikkelse. Det er ingen tvil om at dette var en venstreside-bevegelse, med mange studenter, og bestående av så vel SF-ere som framtidige ML-ere. I vår sammenheng var denne forskjellen den gangen ikke så viktig. Gjennom det skjulte fellesskapet var vi blitt kjent med hverandre, og nå var altså tiden moden til å gjøre noe.

La de hundre blomster blomstre

Våren 1973 satt jeg altså på toget til Bergen sammen med likesinnete, av begge kjønn. Vi var på vei til den en sammenkomst, som skulle strekke seg over to dager. Tilfeldigvis – og heldigvis – skulle Bergen komme til å bli min nye hjemby i de nærmeste fem årene. Men dette visste jeg ikke noe om, der jeg satt på dagtoget til Bergen.

Det som kanskje virker overraskende i ettertid, er at initiativet til møtet ble tatt av noen av byens mest framtrepende ML-ere. Selve partiet AKP (m-l) var vel ennå ikke stiftet. Jeg var den gangen ikke spesielt positivt innstilt til ML-erne. Jeg hadde jo vært aktiv i Folkebevegelsen mot EEC, mens disse hadde dannet en egen organisasjon, Arbeiderkomiteen mot EEC og dyrtid. Det siste var, etter min mening, både sekterisk og ganske krampaktig. Og jeg hadde alltid irritert meg over de selvsikre og humørløse menneskene, som tydeligvis hadde svar på det meste, og som var uten evne til å lytte, og aller minst til alminnelige folk. Til tross for at de påstod at de var utgått fra arbeiderklassen. Dette synet på ML-bevegelsen har jeg fortsatt.

Hva var det som likevel fikk meg til å knytte meg til bevegelsen, i de to–tre årene det varte? Jeg må prøve å rekapitulere det hele. Uansett angrer jeg verken på at jeg en gang meldte meg inn, og at jeg i neste omgang meldte meg ut! For dette ble for meg noen viktige år. Politisk var jeg jo moden for å bli aktiv med i en sosialistisk bevegelse. Dessuten framsto bevegelsen, slik jeg i første omgang ble kjent med den i Bergen, som svært homovennlig. Det handlet virkelig om å «la de hundre blomster blomstre», for å sitere Mao. En mann vi hadde all grunn til å være positivt innstilt overfor, ut ifra det vi visste den gangen. Det er vel ofte slik at revolusjonære bevegelser har startet som virkelig frigjørende bevegelser. Tenk på den franske revolusjon og de fantastiske tankene om «frihet, likhet og broderskap», som fortsatt er like aktuelle. Og tenk på den russiske revolusjonen og det store kulturelle og politiske tøværet i 1920-årene. Men så ble politikken strammet inn i begge disse prosjektene. Det handlet etter hvert om makt og om maktpersoner, og om alt annet enn frihet. Det mye omtalte «folket» ble taperen.

Styrken ved ML-bevegelsen var etter min erfaring *aktivitet*. Noe av poenget var at alle skulle knytte seg til en arbeidsgruppe hvor vi hørte hjemme, og at hver av oss skulle få ansvar for spesielle områder. Vi skulle ikke bare komme sammen på møter. Vi skulle gjøre noe. Vi skulle forandre verden. Men enda viktigere var de strålende menneskene jeg traff i Bergen. Det var kollegaer på jobben og mange andre som var knyttet til bevegelsen og det var ikke minst de homofile aktivistene. De siste var den gangen i ferd med å starte informasjonsvirksomhet og bevistgjøringsarbeid. Så alt var klart for meg til bare å hoppe inn.

Alt i alt vil jeg si at det ML-miljøet jeg i den første tiden ble kjent med, ikke primært besto av fanatikere, men heller av sannhetssøkende og idealistiske mennesker. Det positive inntrykket jeg fikk, henger nok sammen med at mange av dem jeg ble kjent med, var akademikere med interesse for historie og samfunn. Dette miljøet var ikke fullt så mye preget av den nesten krampaktige *revolusjonære* sjargongen som mange forbinder med bevegelsen. Og så befant vi oss heldigvis langt fra Oslo, og den autoritære partiledelse som jeg foreløpig kjente lite til. Jeg kan forresten nevne at jeg aldri har hatt – eller åpnet – «Maos lille røde», denne boka som så sterkt knyttes til ML-bevegelsen.

Slik kjøpte jeg hele «pakka». Jeg ble ML-er. I ettertid har jeg noen ganger fått slengt anklager imot meg, når jeg nevner dette. Som om jeg tilhørte en slags morderbande. Vi må da ikke glemme at det var mange fornuftige og idealistiske mennesker som deltok i bevegelsen, blant dem mange politikere og kulturpersonligheter, som gjennom en årrekke har hatt stor betydning for den norske kulturen. For ikke å snakke om alle de andre velmenende menneskene. Naive, var vi naturligvis. Men ikke voldelige. Det at jeg fortsatt var pasifist, ble inntil videre plassert på et sidespor. Det gjaldt nok flere av oss. Vi kunne for eksempel se med positive øyne på frigjøringsbevegelser som brukte vold, noe jeg ikke gjør i dag. Men samtidig var partiet sterkt imot terrorisme, som var et begrep allerede den gangen, ikke minst med tanke på Baader-Meinhof-folkene. Dette bør vi huske på i dag, når terrorismen er på frammarsj. Det hører også med at bevegelsen hadde en grønn side og en miljøside, noe det mye brukte begrepet «sjølberging» er eksempel på.

Jeg erfarte nå hvilken enorm innsikt det ligger i marxismen. Marx hjelper oss til å forstå de store sammenhengene i historien, og da særlig utviklingen av kapitalismen. Men forsøket på å danne en marxistisk eller kommunistisk *stat* har til nå vært mislykket. Mildt sagt. Her har tydeligvis ikke Marx og hans etterkommere vært til stor hjelp. Som kulturhistoriker ble jeg en slags mellomting mellom venstrepopulist og marxist. Men jeg mislikte Stalin, selv om han dessverre måtte aksepteres som en del av «pakka». Det jeg klamret meg til i denne sammenhengen, var at det var Sovjet, under hans ledelse, som hadde vunnet kampen mot nazismen. Hvor mange millioner russere som hadde vært utkommandert av Stalin og hadde ofret sitt liv, var vi mindre oppmerksom på. Mao hadde for øvrig sagt at Stalin hadde førti prosent feil og seksti prosent rett. Dette ble av enkelte ML-ere tolket helt bokstavelig, noe som rett og slett var latterlig.

Mine foreldre hadde jo truffet hverandre i Mot Dag-bevegelsen, tidlig i 1930-årene. Bevegelsen var positivt innstilt til Stalin, fram til medlemmene var blitt kjent med Moskvaprosessene. Mor fortalt om hvordan bevegelsen mer eller mindre hadde falt sammen,

da dette ble kjent. Hun fortalte også om en bekjent som hadde reist til Sovjet, og som hadde begått selvmord, da han innså hvilken vei regimet hadde tatt, og at hans drøm om et kommunistisk samfunn hadde falt sammen.

Jeg tror det er viktig å forstå at det dreier som om sterke sosiale og politiske mekanismer i menneskesinnet, som gjør at vi kan knytte oss til en bevegelse. Da kan de positive sidene oppleves som så sterke at de fullstendig overskygger de negative. Vi var idealister og antikapitalister, men i bunn og grunn liberale og antiautoritære. Dessverre støttet vi Stalin – noe jeg i dag oppfatter som pinlig – men vi tok på det sterkeste avstand fra det Sovjet som hadde utviklet seg etter hans tid. Vi hatet så vel det samtidige USA som Sovjet. Vi ønsket en tredje vei.

Så ble jeg altså ML-er. Bach-elskeren, den borgerlige estetikerens, amatørnekkeren, pasifisten, sosialisten og folkelivsgranskeren. Men jeg la ikke om språket og livsstilen, som mange gjorde, og fornektet ikke min borgerlige bakgrunn. På de mange møtene omkring mitt runde bord i min lille leilighet i sentrum av Bergen, inviterte jeg til te og hjemmebakt eplekake, og med nypusset sølv som jeg hadde tatt med fra Oslo! Jeg fikk karakteristikken «høyreavvikler», men var vel ellers ganske godt likt. Og når møtet var slutt, satte jeg kanskje på en plate, og fylte leiligheten med Schuberts hyldest til kunsten og naturen, eller med Mozarts hyldest til den revolusjonære tjeneren og barbereren Figaro. Hurra for Mozart!

Samtaler omkring det runde bord

Jeg har allerede karakterisert meg som snekker og som trygghetssøker. Da jeg flyttet til Bergen i august 1973, hadde jeg med meg svært få ting fra Oslo. Derfor var det å brette opp ermene og finne fram verktøyet. Av Universitetet leide jeg, for en billig penge, en leilighet på Møhlenpris, like ved Universitetet. På to rom og kjøkken, og med et bad som jeg delte med naboen. Det var et sjarmerende murhus i fire etasjer, fra 1890-årene. En gammel skramlekasse og brannfelle, som senere dessverre er revet. Hos trelasthandleren kjøpte jeg noen svære kryssfinerplater av furu, tolv millimeter tykke. Så lånte jeg en elektrisk stikksag. Og i løpet av noen få dager hadde jeg laget bokhyller, sofa, salongbord, skrivebord, seng og et stort rundt spisebord. Veggene ble malt hvite, dørene mørke brune. Og etter kort tid var rommene forsynt med møbler og kopper og kar fra Fretex, altså Frelsesarmeens bruktsalg. I de store vinduene hadde jeg grønne eføyer, som jeg hadde fått fra informanter på Lindås, mellom de hjemmesyddde gardinene av ubleket lerret.

Slik skapte jeg meg et utrolig hyggelig og personlig hjem i Bergen. Og den sentrale beliggenheten gjorde at leiligheten ble et mye brukt møtested, både i ML- og i homsebevegelsen. Jeg hadde også mange fester og inviterte folk til middag. På fisketorget kjøpte jeg pale og annen fisk. En gang kjøpte også en skarv. Da den store fuglen hang til murning på kjøkkendøra, subbet de i gulvet med sine lange bein.

Sannheten lever i et spenningsfelt

Ja, hvem har monopol på Sannheten? Spørsmålene vi stiller, kan være enkle nok. Men dersom svarene også blir enkle, er det gjerne noe som ikke stemmer. Jeg befant meg virkelig i et utfordrende spenningsfelt, mellom tre helt ulike posisjoner. Som etnolog og med de tidligere så diskriminerte strilenes kultur som spesialfelt, som ML-aktivist og som homseaktivist. Disse posisjonene møttes i mitt hode, men befant seg samtidig i hver sin verden. Dersom det finnes en sannhet, befinner den seg kanskje nettopp i møtet mellom så ulike, og samtidig så viktige, erfaringer.

Som etnolog – eller folkelivsgransker – ble jeg knyttet til Lindåsprosjektet. I sentrum for arbeidet sto befolkningen på Lindås utenfor Bergen, i den nære fortiden. Jeg hadde med lydbåndopptaker og intervjuet utallige eldre mennesker, og skrev blant annet et par bøker i nært samarbeid med lokalbefolkningen. Jeg interesserte meg spesielt for *arbeiderbøndene*, på Strilelandet, det som hos Marx kalles halvproletarer. Disse var selvstendige bønder og fiskere, men var samtidig også arbeidere i industri og anlegg, i tillegg til at de kunne være sjøfolk og mye mer. Det var deres liv og deres kultur jeg forsøkte å gjøre meg kjent med. Og på min måte identifiserte jeg meg med strilene, som i så lang tid hadde vært sett ned på av Bergens befolkning. De ble stemplet som mindreverdige, som en slags fremmedarbeidere, eller «degos» som italienske fremmedarbeidere ble kalt på 1950- og 60-tallet.

Det var en likhet her, mellom undertrykkingen av strilene og av oss homofile. Mekanismene hadde vært noen av de samme. Jeg har allerede nevnt sosiologen Bourdieus uttrykk *symbolsk vold*. Det var vel nettopp noe av dette begge parter hadde vært utsatt for. Og det var ikke tilfeldig at begge opplevde en form for frigjøring nettopp på denne tiden. Men dette kunne jeg ikke ta opp med mine venner på Strilelandet. Jeg var for redd for å tone flagg som homofil i et slike miljø, og gikk ut ifra at de ikke ville forstå meg. Kanskje tok jeg feil. Men det er vel en erfaring som mange politiske aktivister har, at undertrykte og diskriminerte grupper i liten grad klarer å identifisere seg med hverandre, og sjelden står sammen i frigjøringskampen. Men i mitt hode var det et klart møtested, mellom strilen og homsen.

De mange møtene med andre ML-ere i det lokale universitetslaget ble spennende og lærerike for meg. Men det var også noe som ikke stemte. For hva visste disse menneskene, med sine omfattende teoretiske kunnskaper, om fattigdommen i den nære fortidens Norge? Det ble stadig vist til de store internasjonale klassikerne og til «forverringa». Gjennom de siste hundre års kapitalisme hadde det norske folk stadig fått det verre, ble det sagt. Men det var ikke det inntrykket jeg selv satt igjen med, etter de mange samtalene hadde hatt med eldre folk. Flertallet av den norske befolkningen hadde åpenbart fått det *bedre* i det sosialdemokratiske Norge, som tok form etter den andre verdenskrigen. At sosialdemokratiet – med Arbeiderpartiet i spissen – etter hvert skulle komme til å dreie mot høyre, er en annen sak. Det jeg opplevde gang på gang, var at ML-bevegelsen ikke klarte å forholde seg til den norske virkeligheten, at de ikke klarte å møte vanlige folk hjemme, at de ikke snakket folkets språk og at de i alt for liten grad bygde på de erfaringene som folk flest hadde. Det er vel et generelt problem på den intellektuelle venstresiden.

Og hva visste ML-erne – og hva *mente* de – om homsekampen? Hvordan forholdt partiet seg til oss? Vi fikk snart forståelse for at homsekampen måtte vi aktivistene styre selv. For andre ting var tydeligvis mye viktigere. Fra først å bli mottatt med åpne armer og oppfordret til å kaste seg inn i denne viktige kampen, ble de homofile – og homsekampen generelt – mer eller mindre fortiet i bevegelsen. Om en av mine venner og likesinnete, som var en framtreddende AKP-er, ble det for eksempel sagt at det var trist at han nesten hadde sluttet med politikk, og i stedet bare drev homokamp!

Å drive homokamp ble tydeligvis ikke sett på som å drive politikk, på linje med for eksempel kvinnekampen. Men vi som var homofile aktivister på venstresiden, måtte naturlig nok se dette annerledes. Det *politiske* i homokampen var jo at vi så de *samfunnsmessige* mekanismene og at vi for eksempel brukte et begrep som *undertrykking*. Å være homofil var med andre ord ikke primært et personlig spørsmål. Vi måtte løse problemene i fellesskap. For «sammen er vi sterke», som vi sa. Og i mine – og våre – hoder var det en klar sammenheng mellom alle svake og undertrykte grupper. Men «problemet» i ML-ernes øyne var vel at dette ikke handlet om *klassekamp*, og at den homofile frigjøringen like gjerne kunne skje innenfor et borgerlig samfunn, noe historien jo også har vist.

Jeg kom altså inn til byen fra Strilelandet, gjerne mot slutten av uka, hvor jeg hadde intervjuet gamle kristne kvinner, sjøfolk og fiskere om sild og potter, om dampbåten og andre sider ved det daglige livet slik de hadde opplevd det. Så kom jeg til de lærde og beleste raddisene og diskuterte klassekamp og politisk økonomi, omkring mitt runde bord og på diverse andre møter. I tillegg var jeg ganske aktiv i antifascistisk komité, solgte

Klassekampen på gaten og så videre. Så møttes homsenes bevisstgjøringsgruppe søndagskveldene ved det samme runde bordet. Og derfra gikk veien videre til Ranhuset, hvor DNF 48 holdt til, med de ukentlige sammenkomstene. Her hjalp jeg til med mange praktiske ting, og ikke minst traff jeg homofile av mange kategorier, alt fra feminiserte skruller til mer intellektuelle homoaktivister som meg selv. I ettertid må jeg innse at homsekampen ble utspilt på flere fronter, og at de såkalte skrullene, som var godt kjent på byen, bidro sterkt til å synliggjøre oss som gruppe, selv om jeg ikke kunne identifisere meg med dem.

Og dermed har jeg kommet fram til mitt poeng, i denne omgangen. Jeg befant meg konstant i et spenningsfelt hvor ulike sosiale og kulturelle grupper og ulike tolkninger av virkeligheten presset på. Og dersom det altså fantes en Sannhet, måtte den befinne seg i møtestedet her. Mellom analysene til Karl Marx, tolket gjennom ML-ernes kunnskapsrike men litt firkantete hoder, og den fattige og undertrykte strilebefolkningen som omsider var blitt anerkjent og kommet ut av fattigdommen, samt de homofiles erfaringer og den frigjøringskampen vi nå var inne i, skrullene inkludert.

Jeg må forresten nevne den konstante faren for at vi, som politiske aktivister på venstresiden, skulle bli avlyttet av politiet. Vi brukte aldri våre virkelige navn når vi satt rundt bordet og pratet. Selv har jeg ikke undersøkt om jeg har noen «mappe» hos politiet, av den typen som Lund-kommisjonen avslørte for noen år siden. Men denne muligheten var høyst reell. Vi ble avlyttet, selv om de tekniske mulighetene ikke var de samme den gangen som i dag. En av deltakerne i min gruppe i AKP, avslørte for eksempel at det var festet en kobling til hans telefon ved Universitetets sentralbord. Jeg lurte også på om politiet ville kunne koble de forskjellige sidene ved mine aktiviteter. Jeg er kanskje av den puritanske typen. Og på en homsefest jeg hadde hjemme hos meg selv, oppdaget jeg plutselig at det satt en gjeng på soverommet og røykte hasj. De ble resolutt kastet ut. Jeg var virkelig redd for at politiet skulle koble mine forskjellige aktiviteter til bruk av narkotika.

Men redselen for å bli avlyttet hadde også sine komiske sider. Jeg har for vane å drikke en kopp kaffe eller te på senga om morgenen. Dette gjorde – og gjør – jeg alltid klar om kvelden i en dertil egnet termos, som den gangen sto ved siden av telefonen. En natt våknet jeg av en suselyd, en svak piping. Jeg var straks på vakt, grep resolutt telefonen, for å avsløre en eventuell avlytting. Så viste det seg at lyden kom fra termosen – for øvrig en kinesisk modell, fra Maos rike!

Søndagsgruppen

Arbeidet som homoaktivist, var først og fremst delt mellom *bevisstgjøringsarbeid* og *informasjonsarbeid*. Dette var allerede i gang da jeg kom til Bergen i august 1973. Og dersom jeg ikke husker feil, var initiativtakerne nettopp ML-sympatisører. Men selv om altså noen av byens fremste ML-ere – også heterofile – hadde inspirert meg og oss til å kaste oss inn i dette arbeidet, ble vi snart klar over at dette arbeidet måtte vi styre selv. Og som vi skal se, viste det seg å være ganske heldig.

Vi dannet en samtalegruppe, som vi kalte Søndagsgruppen og altså ikke Bevisstgjøringsgruppen. Vi ville ikke virke for intellektuelle og ekskluderende. Og Søndagsgruppa kunne den heller ikke hete, i og med at vi befant oss i Bergen. Forbildet var hentet fra tilsvarende bevisstgjøringsarbeid blant kvinner. Her møttes gutta hver søndag mellom klokka 19 og 21, bortsett fra i feriene. Og vi holdt på i fire–fem år, så lenge jeg bodde i byen. Dette fortsatte for øvrig også atter at jeg hadde flyttet. Vi satt omkring mitt runde bord, seks–åtte stykker, i min leilighet på Møhlenpris. Det var en mer eller mindre fast kjerne blant oss, og så kom det stadig nye til, som deltok i en kortere eller lengre tid. Vi var for det meste menn, sjelden kvinner. Jeg tror ikke det nødvendigvis var store konflikter i miljøet, mellom homofile menn og kvinner. Men kanskje møtte gutta en viss skepsis hos kvinnene, som på en måte følte seg dobbelt diskriminert, både som kvinner og som homofile. Og kanskje hadde menn og kvinner ulike erfaringer, når hensikten var å ha samtaler om vårt personlige liv. Uansett ble det homofile miljøet i Bergen, både i foreningens møtelokaler og ute på byen, sterkt dominert av menn.

Møtene i Søndagsgruppen må være noe av det mest meningsfylte jeg har vært med på. Én ting var jo at vi møttes på de ukentlige festene i forbundets lokaler, hvor vi forhåpentligvis hadde det gøy og eventuelt sjekket opp en eller annen. En annen ting var at noen av oss samarbeidet i informasjonsarbeidet. Men det var noe helt spesielt å ha *personlige samtaler* om det å være homofil. I likhet med meg hadde vel de fleste homofile den gangen ganske tøffe erfaringer. Og alle problemer var ikke nødvendigvis løst, straks vi hadde fått kontakt med miljøet, og eventuelt kastet oss inn i homselivet. Derfor ble disse samtalene mellom likesinnete svært viktige.

Det vi snakket om, var enkle, viktige og vanskelige spørsmål. Det gjaldt først og fremst å akseptere seg selv. Så var spørsmålet om vi burde fortelle om det til våre nærmeste og komme ut av «skapet». Slik jeg husker det, gikk samtalene ganske lett. Vi var seriøse, konsentrerte og konstruktive. Vi snakket ikke bare om løst og fast, som i et vanlig selskap. Mange av oss var jo igjennom en utvikling, i retning av større åpenhet. Kanskje kunne én av gutta insistere på at han ikke kunne ta opp dette med sine foreldre. Så gikk det en uke, og han

hadde fortalt om alt sammen. Moren hadde selvsagt forstått dette ganske lenge, og alle i familien følte seg lettet. Men for blant annet folk med en kristen bakgrunn kunne dette være vanskelig. Og det var sikkert noen av de aktive i Søndagsgruppen som ikke tok opp disse spørsmålene med sine nærmeste, men som likevel hadde utbytte av sammenkomstene.

De problemene vi hadde, dreide seg ikke minst om selvundertrykkelse. Det å våge å stå åpent fram handlet like mye om å ta oppgjør med egne fordommer som med andres. Mange mente jo i utgangspunktet at det å være homofil primært var et *privat* spørsmål, noe vi eventuelt kunne ta opp med enkelte nære venner, men ikke behøvde å rope ut om, på gater og streder. Men den prinsipielle holdningen blant oss som hadde tatt initiativet, var vel at vi burde være akkurat like åpne med vår homofili, som andre var med sin heterofili. Det handlet om likestilling. Men dette var langt fra enkelt, og det gjaldt selvsagt også meg personlig. For heller ikke jeg var åpen omkring disse spørsmålene i alle sammenhenger. Jeg har jo allerede nevnt feltarbeidet på Lindås, hvor jeg fikk gode personlige venner, men hvor jeg ikke syntes det var lett å ta opp slike spørsmål. Det var jo dessuten *deres* liv intervjuene skulle dreie som om, ikke mitt eget. Og følte jeg det ikke som en lettelse at jeg hadde dratt fra Oslo for å starte et nytt og friere liv i Bergen, hvor jeg ikke kjente så mange fra før? Begge mine foreldre var for øvrig døde på dette tidspunktet.

Trolig fungerte jeg som en slags ordstyrer i Søndagsgruppen, som sørget for at alle skulle komme til orde, ikke minst de nye som var der for første gang. Vi hadde også sammenkomster, hvor vi inviterte familie og venner i mer selskapelige former. Fra møtene i Søndagsgruppen gikk vi gjerne i samlet flokk videre til Forbundets faste fest- og møtelokale, i Ranhuset i Kalfarveien.

Siden jeg er inne på miljøet på Lindås og de menneskene jeg traff der, må jeg nevne en spesiell episode. Jeg var jo med i styre og stell i Forbundet. Og der kom det en dag inn et brev fra en gammel ungar på Lindås som jeg tilfeldigvis hadde intervjuet én enkelt gang, men ellers ikke kjente. Han levde sammen med sin søster, og jeg husket at hun hadde sett litt rart på meg da jeg kom for å intervju broren. I brevet sto det noe i denne retningen: Om vi kunne være så snill å levere en ung gutt til ham! Slik kunne altså en syttiåring tenke, en mann som hadde vokst opp i et kristelig og antihomofilt småbrukermiljø i nærheten av Bergen. Han ante selvsagt ingen ting om hva Forbundet holdt på med, om bevisstgjøring og solidaritet, eller generelt om verdien av at likesinnete kom sammen og dannet et miljø. Jeg husker ikke hva vi svarte ham, det var uansett ikke jeg som svarte på brevet, og noen «vare» kunne vi ikke levere.

Episoden illustrerer den «usamtidigheten» det vanligvis vil være i en kultur, for å bruke et begrep fra mitt eget fag. Mennesker møtes, men vi befinner seg ofte i helt forskjellige verdener. Homsekampen var i gang, og den kan beskrives som en del av «tidsånden». Men bare en ørliten del av de homofile var involvert. Slik er det selvsagt fortsatt, og mange av oss mer eller mindre bevisstgjorte har alt for lett for å glemme alle de andre.

Informasjonsgruppen

Det handler altså om 1970-årene. Det begynner å bli lenge siden. Jeg har ingen dagbøker fra denne tiden, og har dessverre ikke tatt vare på notater fra de mange foredragene og innleggene som jeg har holdt. Jeg husker vel mest bruddstykker og spesielle situasjoner, fra alt det jeg var med på.

Som nevnt var arbeidet så vidt i gang da jeg kom til Bergen, og jeg kunne bare hoppe inn. Jeg ble snart en av de mest aktive i informasjonsarbeidet. Akkurat hvor stor informasjonsgruppen var, kan jeg ikke huske, men vi var neppe mer en fem–seks aktivister av gangen. Vi sto på stand på gaten, med plakater og løpesedler, vi møtte opp to–tre stykker på skoler og i ungdomsklubber, og vi innledet til debatt i forskjellige sammenhenger. Når jeg ser tilbake, husker jeg dette som utrolig vellykket. Jeg tror vi rett og slett oppnådde veldig mye. Mye mer enn gjennom den andre politiske aktiviteten jeg var med på.

Første gang jeg sto på stand, må ha vært på et universitetsinstitutt litt utenfor sentrum. Turte jeg dette? Hva om han jeg skulle stå der sammen med, plutselig forsvant og jeg ble stående alene? Men det tok ikke mange minuttene før jeg var rundt i lokalene med løpesedlene og kastet meg ut i debatten, og det viste seg ikke å være så vanskelig. Det var som om jeg hadde fått kontakt med en indre trygghet og kraft i meg selv. Etter hvert møtte vi stadig opp med plakater og løpesedler i sentrum av byen. Mange mennesker stoppet opp og vi fikk i gang fine samtaler på gaten. Men når vi skulle pakke sammen og gå gjennom byen med alt utstyret, husker jeg at jeg dels prøvde å gjemme meg bak plakatene og dels å gjemme plakatene bak meg! Men egentlig var jo ikke dette så farlig.

Vi hadde også en egen seksjon i førstemaitoget, og vel også i 8. mars-toget. Da gjaldt det å få med seg flest mulig, og kanskje måtte noen gå med maske. Det var for øvrig ikke sjelden at ledelsen i demonstrasjonstoget tok ordet aller først, og nevnte de forskjellige seksjonene som deltok, unntatt én naturligvis, men som til slutt føyde til «og andre». Og det var altså oss, som de «tilfeldigvis» hadde glemt. Det er ikke rart at det kunne være vanskelig for oss å stå åpent fram, når så mange politisk bevisste mennesker på venstresiden syntes at

det var så vanskelig bare å nevne oss. Bare å bruke dette ordet. Det er grunn til å reflektere over nettopp dette. Er det slik at homofile var – og er – i en særstilling blant de svake og undertrykte gruppene som krevde sin rett, som samer, striler, svarte og skogfinner? Ja, jeg er redd for at det er slik. Men jeg må heller ikke glemme at vi hadde mange heterofile allierte, og vel særlig folk på venstresiden. Og da tenker jeg ikke minst på en fantastisk kvinne på min alder som deltok aktivt i Forbundet, i all slags styre og stell.

Noe av det mest spennende for oss i Informasjonsgruppen var å bli invitert til en skoleklasse eller ungdomsklubb. Vi var gjerne to–tre stykker, og det ble alltid flotte debatter etterpå. Når jeg holdt mitt lille innlegg, brukte jeg gjerne meg selv som eksempel. Hvor vanskelig, og urimelig, det var å være alene om dette, hvor flott det var da jeg omsider ble kjent med likesinnete, og endelig hvor befriende det var å være åpen som homofil.

Jeg husker godt første gang vi besøkte en skoleklasse. Det var på Bergen Katedralskole. Jeg tror vi var tre gutter/menn på min alder som møtte opp. Når læreren denne gangen hadde kontaktet oss, var det fordi han hadde opplevd en del homohets i klassen. Sopervitser. Én fordel hadde vi i hvert fall på et møte som dette. Elevene var uten tvil nysgjerrige etter å *se* oss og å møte oss, som i deres forestillingsverden nærmest kom fra en fremmed klode! Vi var i utgangspunktet i deres øyne en ganske eksotisk gruppe. Men det vi klarte allerede på dette møtet, var ganske enkelt å *alminneliggjøre* oss. Vi fortalte om oss selv, at vi hadde den samme typen følelser og behov som alle andre. Jeg husker at en gutt plutselig sa: «Men, bor ikke du på Møhlenpris? Da kjøper vi jo mat i dens samme butikken?» Verre var det ikke. Stemningen i klassen ble etter hvert på vår side. Da var det en gutt rakte opp hånden og fortalte at han en gang hadde opplevd at en mann hadde lagt an på ham. Vi spurte om det var noen av jentene som hadde opplevd det samme. At de hadde irritert seg over en mann som hadde vært nærgående, uten at de selv var interessert. Det hadde jo mange opplevd! Hvoretter denne gutten svarte at «det var jo noe helt annet». «Men hør nå her», ropte noen av jentene i kor. Og så kunne vi i Informasjonsgruppen bare lene oss tilbake, og overlate diskusjonen en stund til elevene selv.

Slik kunne vi flytte homseproblemet fra å være *vårt* problem til å bli *deres*. Problemet var ikke at vi var homofile, men at så alt for mange ikke aksepterte at vi var det. Men én ting vi alltid passet på, var å unngå at vi skulle komme dit hen at elevene så seg rundt i klassen med tanke på at kanskje en av dem var skult homofil. Til det var temaet den gangen alt for brennbart. Og det er det vel fortsatt. Statistisk sett vil det jo være ganske sannsynlig at det befinner seg en homofil gutt eller jente i klassen.

Vi opplevde altså på slike møter hvor lett det var å snu stemningen. Unge folk på seksten–sytten år er lett å påvirke. Her må jeg nevne at vi som deltok i dette, ikke var typiske «skruller», feminiserte homser, som mange av ungdommene kjente fra byen og kanskje hadde fordommer imot. Det at vi var helt «vanlige», gjorde det sikkert lettere å akseptere oss. I ettertid ser jeg jo at dette kunne være problematisk. Vi ønsket i prinsippet ikke å ta avstand fra «skrullene», samtidig som det nok var en fordel i informasjonsarbeidet at vi la vekt på å framstå som «vanlige».

Jeg tror det må ha vært i en ungdomsklubb at vi hadde en helt spesiell opplevelse. Som vanlig, må jeg vel kunne si, hadde vi fått forsamlingen på vår side. Vi hadde fortalt om hvor vanskelig og urimelig det var å måtte holde dette hemmelig, og hvor mye bedre vi nå hadde fått det, når vi kunne stå åpent fram. Da var det at en ung gutt reiste seg opp, så seg rundt, og fortalte med skjelvende stemme, at han selv var homofil, og at han akkurat nå våget å fortelle om dette til de andre vennene. Det er sånne ting som gjør inntrykk, og som jeg ofte tenker på når jeg ser tilbake på informasjonsarbeidet. Og jeg må innrømme at tårene kommer fram når jeg skriver dette. Tenk om jeg selv hadde kunnet stå fram på denne måten da jeg var seksten–sytten år, med alle de andre jevnaldrende i ryggen, så mye lettere alt hadde vært! Jeg husker forresten en annen gang, på et lignende møte, at en gutt som kanskje var litt feminin, fortalte at han noen ganger var blitt *beskylt* for å være homofil, uten at han var det. Det gjorde at han personlig hadde lett for å forstå hva vi snakket om. Slik viste han hvordan redselen for homofili også rammer andre, som mer eller mindre bryter med de innarbeidete kjønnsrollene.

Noe av poenget var å synliggjøre homofile, å vise at vi var mange, og at vi var mange *slags* mennesker. Da var det et problem at så få jenter deltok i informasjonsarbeidet. Jeg og vi pleide på møtene å nevne at det var like mange kvinner som menn, som var homofile. Men det hadde selvsagt vært noe annet, om kvinnene selv kunne deltatt, sammen med oss gutta i informasjonsvirksomheten. Dersom vi i dag hadde spurt noen av de lesbiske som var med i Forbundet i Bergen på denne tiden, ville de kanskje sagt at vi gutta var dominerende i styre og stell. Eller de ville sagt at det var en lengre vei å gå for mange kvinner enn menn, for å akseptere seg selv og å stå fram på denne måten og fortelle om sitt liv.

En dag jeg satt på kontoret, fikk jeg telefon fra en psykolog som jeg kjente fra før. Han hadde akkurat fått besøk av en pasient som hadde fortalt at han var homofil og hadde problemer med å akseptere dette. Psykologen spurte om jeg kunne komme oppom og bare presentere meg. Jeg tror det fungerte fint. Et stykke på vei kunne det være slik at «problemet» sluttet å være et problem, dersom man bare fikk anledning til å treffe – eller til og med bare å

se – en likesinnet. Verre var det ikke. Det var den gangen fortsatt relativt få offentlig kjente homofile, som man kunne identifisere seg med.

Mens jeg er inne på psykologer og psykiatere, må jeg nevne at disse kunne være våre argeste motstandere. Flere ganger holdt vi innlegg i forskjellige forsamlinger ved Universitetet i Bergen. Da var det to typer forsamlinger som viste seg å være spesielt problematiske. Det var det konservativt kristne laget og det var – merkelig nok – psykologiforeningen, eller hva den nå het.

Når jeg holdt et debattinnlegg for psykologer eller for eksempel sosialarbeidere, tok jeg utgangspunkt i Einar Kringlens lærebok i psykiatri, som jeg snart kommer tilbake til. Den gangen insisterte jo psykiaterne fortsatt på at homofili var en *sykdom*. Jeg husker at jeg en gang på et slikt møte understreket at jeg fungerte ganske bra på jobben og i vennekretsen, men at jeg dessverre akkurat nå var litt forkjølet! Ellers følte jeg meg ganske frisk! Så spurte jeg om psykologene og psykiaterne hadde for få pasienter, i og med at de tydeligvis ønsket å få meg som pasient. Her må jeg jo legge til at det heldigvis var en del psykologer som var mer positivt innstilt til homofile, som han jeg allerede har nevnt, og som dro litt på smilebåndet. En langt mer positiv holdning møtte vi fra for eksempel sosialarbeidere. De var nok mer opptatt av de samfunnsmessige faktorene som kunne føre til at enkelte grupper ble utstøtt.

Det vi stadig ble spurt om, på denne typen møter, var *årsaken* til homofili. Rent generelt var vi aktivister lite interessert i slike spørsmål. Dette var jo noe vi hadde slitt med i den tiden da vi ikke hadde klart å akseptere oss selv. Hva galt hadde foreldrene våre gjort, når de hadde fått barn med sånne problematiske egenskaper? Eller var det en medfødt skavank? Jakten på årsaker, ble den gangen styrt av et ønske om å finne den rette medisinen mot ondet. Vi vet vel heller ikke i dag hva som er årsaken til at ganske mange mennesker er homofile, for ikke å snakke om alle dem som er bifile. I stedet la vi den gangen vekt på at vi selv var det beste beviset på at løsningen på «problemet» var å bryte ned fordommene i samfunnet, og å hjelpe hverandre til å akseptere oss selv. Det var vi selv som måtte ta opp kampen mot diskriminering og selvundertrykking. Vi visste hvor skoen trykket. Da lå ikke løsningen i å finne årsaken til «ondet», men å snu det hele til noe positivt og rett og slett alminnelig.

Enda en episode må jeg nevne. Som kulturhistoriker holdt jeg en del foredrag, blant annet om strilenes kultur. En gang hadde jeg snakket om dette på en lærerskole utenfor byen, og jeg tror det fungerte greit nok. Men så inviterte skolen Informasjonsgruppen for å komme og snakke om homofili, en måneds tid senere. Da ble en av de ansatte, som tilfeldigvis hadde invitert oss til begge møtene, lettere forvirret. Han hadde tydeligvis ikke tenkt tanken om at den samme mannen som var kulturhistorisk forsker omkring sosialhistorie og kulturlandskap,

på samme tid også kunne være homofil! Dette var faktisk en ganske vanlig oppfatning på denne tiden. Dersom en kvinne eller mann sto fram offentlig som homofil, ble han eller hun *den homofile*, og intet mer. Omtrent som om en neger bare kunne være en neger og eventuelt musikalsk, men ikke for eksempel kunne være lege! Denne mannen på lærerskolen var også ellers – så vidt jeg husker – ganske fordomsfull, i motsetning til de andre vi traff på møtet.

Jeg må nevne enda et informasjonsmøte jeg har vært med på, selv om dette foregikk noen år senere, etter at jeg hadde flyttet fra Bergen og tilbake til Oslo og var med i Arbeidsgrupper for homofil frigjøring – AHF. Vi var to stykker som var invitert til en meget konservativ kristen skole, og alle de elevene vi møtte, var jenter. Jeg husker ikke hva skolen het, men jeg husker at jentene virket seriøse, sympatiske men svært forsiktige og dydige. Læreren ønsket oss høflig velkommen, før han så måtte trekke seg tilbake. Så han var ikke til stede da vi to holdt våre små innlegg, og diskusjonen kom i gang. Den andre fyren hadde forresten en kristen bakgrunn, mens jeg selv var og er ganske ukristelig. Jeg husker situasjonen veldig godt. Jentene lyttet interessert og konsentrert på oss, og sa at de forsto oss veldig godt, men at det var vanskelig for dem helt ut å akseptere oss, med tanke på det som sto i Bibelen. Dette var vel for dem dessuten en ny og fremmed problemstilling. Men de var enige med oss i at det var viktig å stå åpent fram og fortelle at vi var homofile, på linje med hva heterofile gjorde. Vi minnet dem blant annet om at heterofile – uten at de brukte akkurat dette ordet – i praksis ustanselig snakket om sin heterofili, når de som den selvfølgeligste ting i verden for eksempel kunne nevne at de var gift, hadde barn og barnebarn og så videre.

Noe sånt må vi ha snakket om. Og så kom læreren plutselig tilbake til klasserommet. Han grep straks ordet, på sin selvsikre måte, og sa at han aksepterte homofili, men han kunne ikke forstå hvorfor homofile absolutt skulle *snakke* om sin legning: «Jeg og min kone nevner aldri for våre barn eller for bekjente at vi er heterofile». Om han brukte akkurat disse ordene, skal jeg ikke garantere, selv om meningen var nettopp dette. Men poenget var at hele klassen, med alle de veloppdragne og dydige jentene, brøt ut i spontan latter! Læreren så seg forskremt omkring. Det var kanskje første gang elevene hadde ledd av ham, rett opp i ansiktet hans. Men jentene hadde tydeligvis forstått noe viktig, og det var jo ikke bare læreren de lo av, men også av de fordommene de inntil da hadde hatt.

En tragisk ting må jeg likevel nevne, når jeg avslutter omtalen av arbeidet i Informasjonsgruppen i Bergen: Har jeg et liv på samvittigheten? Jeg skryter jo av hvor fint det har vært å være åpen og fri som homse, og skryter indirekte av min egen idealisme. Men har jeg nødvendigvis vært slik i alle situasjoner? I det politiske miljøet ble jeg kjent med en ung gutt på 17 år, en utrolig sympatisk og søt gutt. Etter hvert forsto jeg at han trolig var homofil,

uten at jeg våget å ta dette opp med ham. Vi var nok ganske begeistret for hverandre. Et år etter at jeg flyttet til Oslo, var han plutselig død, og jeg tror at han hadde tatt sitt eget liv. Overfor ham oppførte jeg meg som en skjult homse, samtidig som han forsto hvor landet lå. Hvordan kunne jeg oppføre meg slik? Jeg vet at jeg var redd, fordi han var så alt for ung. Og jeg tenkte dessuten at, dersom det skulle blitt et forhold mellom oss, så ville jeg kommet til å svikte ham, ikke så mye på grunn av aldersforskjellen, men på grunn av den store sosiale og kulturelle forskjellen. Denne saken hviler fortsatt på meg, og jeg har aldri nevnt den for noen andre. Ikke før nå.

Biskopenes hat og psykiaterens sykeliggjøring

Jeg henter fram en bok fra bokhylla og går inn på Google for å finne noen sitater som jeg husker at vi ofte viste til på informasjonsmøtene, i hvert fall når tilhørerne var voksne. Slik kan leserne forstå hvilke holdninger og påstander vi kjempet imot, og som fortsatt var aktuelle i fagmiljøene på denne tiden. De norske biskopene hadde for eksempel i 1954 enstemmig vedtatt dette:

Homoseksuelle handlinger bør få gjelde som de perverse og forkastelige ting de er, og skulle de i prinsippet være straffefri, da er det ikke mulig å nekte at et nytt moral- og rettssyn er på ferde [...]. En må være oppmerksom på at vi står overfor en samfunnsfare av verdensdimensjoner. Det er en kjent sak at homoseksualitet har fått et uhyggelig omfang i mange land.

Da jeg var med i informasjonsarbeidet i Bergen, var dette fortsatt biskopenes offisielle syn. Og mange av våre tilhørere var nok enige med oss i at det kom et gufs av hat fra disse ordene om våre «perverse» handlinger. Det eksisterte altså ingen formildende omstendigheter, og kirkens syn på nestekjærlighet var tilsynelatende glemte. For ikke-religiøse var det ikke så lett å argumentere omkring hva som står – eller ikke står – i de hellige skriftene, enten det dreier seg om Koranen eller Bibelen. Men jeg husker at vi blant annet nevnte at Jesus selv aldri hadde tatt opp dette spørsmålet. Så han kunne neppe ha oppfattet homoseksualitet som en fare av «verdensdimensjoner». Paulus hadde vel sagt noe negativt om homoseksualitet, men hadde han ikke også sagt noe om at kvinnen skulle tie i forsamlingen?

Etter hvert innførte mange norske kristne en distinksjon mellom «å være det» og «å gjøre det». Det var ingen grense for hvor høyt prester og andre kristne elsket oss og respekterte oss, fikk vi høre, men noe ekteskap kunne de dessverre ikke tilby, og all

seksualitet skulle som kjent foregå innenfor ekteskapet. En annen sak var at de samme menneskene i praksis kunne tilgi folk som hadde «syndet» og hatt heteroseksuelle forhold uten at de var gift. Homofiles «synder» var tydeligvis mye verre enn heterofiles. Så sent som i 1977 var det faktisk nødvendig for biskopene å presisere at «homofile har samme menneskeverd som ethvert annet menneske», og at homofile «har sin plass og funksjon i kirke- og samfunnsliv og i menighetens virksomhet». Men, når det gjelder «homofile seksuelle forhold», kjente biskopene seg likevel «forpliktet på Bibelens egen tilbakeholdenhet».

Kort sagt, inntil nylig hadde vi, i følge biskopene, vært «perverse», og noe skille mellom legning og handling hadde kirken ikke funnet grunn til å trekke opp. Og på slutten av 70-tallet, oppfattet biskopene seg som utrolig tolerante, når de innså at homofile faktisk hadde et «menneskeverd» på linje med andre mennesker.

Jeg har allerede nevnt den anerkjente psykiateren *Einar Kringlen*. I 1972 ga han ut en lærebok i psykiatri. Altså samme år som loven som forbød homoseksualitet ble opphevet i Norge. Men boka var tydeligvis gått i trykken mens loven ennå gjaldt. Jeg kjenner igjen mange av de sitatene vi brukte på møtene i informasjonsgruppen, og husker at jeg den gangen – som i dag – har vært forbauset over hvordan Kringlen stempler oss som syke og prinsipielt *annerledes* enn «normale» mennesker, eller det han kaller «folk med familie». Han skriver riktignok at fagfolkene har lite kunnskaper om homofile, men bidrar samtidig til å videreføre fordommene og kunnskapsløsheten. Det er mildt sagt merkelig at han overhodet ikke trekker inn endringer i kulturelle og samfunnsmessige forhold, og hvordan dette har påvirket synet på homofili.

Det er påfallende at en anerkjent fagmann kan være så uvitenskapelig og historieløs og så lite reflektert, som Kringlen er i sin «analyse» av homofili og homofile (side 259–269). I følgende sitat er både forakt og manglende kunnskaper kombinert med en tilsynelatende medlidenhet for disse unormale menneskene:

Atskillig av den homoseksualitet som vekker allmenhetens uvilje, har sin rot i kontaktløshet og ensomhet. Folk med familie kan vanskelig forestille seg den ensomhet som kan ramme homoseksuelle eller forestille seg kraften i det begjær som driver dem til å søke seksuelle kontakter. I et liv med ensomhet og skuffelse kan seksuell kontakt bli den eneste glede og det eneste middel til å skape følelsesmessig nærhet til et annet menneske. Homoseksuelle som byr seg frem, er ofte ulykkelige menn, som er drevet av et sterkt kontaktbehov. Deres trang føler de selv som en ulykke, og de har vanskelig for å kontrollere seg. Mange homoseksuelle utsettes også

for pengeutpressing, og flere synes å leve i vanskelige økonomiske forhold fordi de ikke tør anmelde dette til politiet.

Dette skriver altså en fagmann så sent som i 1972, førti år etter den langt mer vitenskapelig pregete og langt mer anerkjennende artikkelen i tidsskriftet for seksuell opplysning som jeg har sitert ovenfor. Et par år etter at boka var kommet ut, hadde vi som drev med informasjonsvirksomhet, ingen problemer med å få vanlig ungdom til å forstå at «kraften» i vårt «begjær» var påfallende lik heterofiles. Det virker dessuten som om Kringlen mener at årsaken til homofili ligger i at dette er mennesker som i utgangspunktet er ensomme. Den ensomheten som mange homofile har følt og fortsatt kan føle, skyldes vel heller de holdningene som Kringlen selv er talsmann for. Man kan jo undres over at han ikke reflekterer over dette. Og hva legger han i uttrykket om at homofile «byr seg frem»? Er det ikke ganske enkelt at vi søker kontakt med likesinnete?

Kringlens manglende kunnskaper og manglende historisk og samfunnsmessig forståelse preger også de eksemplene han trekker inn. For å beskrive homofiles hverdag gir han mye plass til den svenske forfatteren, filosofen og religiøse forkynneren Pontus Wikner som levde hundre år tidligere og skrev sine *Psykologiske självbekjænelser*. Det fantes jo mer oppdaterte beskrivelser hvor homofile fortalte om seg selv, og som han kunne vise til i en fagbok som dette. Det samme går fram når han prøver å beskrive homofile menns drømmer. Han siterer da en forfatter som hevder at homofile menn tiltrekkes av «menn som virker overdrevent maskuline» og viser da til tidsskrifter om «kroppskultur». (Her er det uklart om dette er pornoblader for homofile, eller blader som er beregnet på både homofile og heterofile.) Og i neste setning viser Kringlen til intet mindre enn Michelangelos dekorasjoner i Det sixtinske kapell fra tidlig på 1500-tallet, hvor vi møter «den homoseksuelles overvurdering av det maskuline». «I dette tilfelle forvandlig til stor kunst», som Kringlen pliktskyldig føyer til. Jeg husker at jeg spurte tilhørerne om en psykiater i dag ville kunne trekke inn de lubne kvinnekroppene til maleren Rubens, fra 1600-tallet, som eksempel på hvordan heterofile menn som gruppe helt generelt drømmer om kvinner og kvinnekropper.

Et annet sted skriver Kringlen at homofile «føler seg ikke bare tiltrukket av personer av sitt eget kjønn, men mangler også evnen til seksuell omgang med det motsatte kjønn. De betegnes derfor ofte som 'heteroseksuelt impotente'». Han stiller ikke da motspørsmålet, om ikke det tilsvarende vil kunne gjelde mange heterofile menn, uten at dette ble oppfattet som spesielt påfallende, kritikkverdigg eller sykkelig.

Hva kan så årsaken til homofili være, i følge Einar Kringlen? De teoriene han viser til, bekrefter at fagfolkene hadde lite kunnskaper om spørsmålene, og teoriene kan virke både fordomsfulle og uvitenskapelige, eller rett og slett latterlige. Et sted skriver han at homoseksualitet kan være et uttrykk for «frykt for det motsatte kjønn, men også angst for ansvar, ekteskap og barn». Han viser også til en kollega som framsetter følgende nokså merkelige teori:

Allen (1969) hevder at den mannlige homoseksualitet paradoksalt nok kan være betinget av enten fiendtlighet til moren eller uvanlig stor hengivenhet for moren, videre fiendtlighet til faren eller stor hengivenhet for en far som ikke viser tilstrekkelige heteroseksuelle interesser. I sistnevnte tilfelle foreligger det altså et ideal av en unormal far. Mekanismene vil her være forskjellige, men resultatet det samme – «the final common pathway».

Dette er altså noen eksempler på sitater som jeg husker at vi viste til på informasjonsmøtene, og som jeg nå har funnet fram til. Som nevnt møtte vi særlig mye fordommer blant psykiatere og konservativt kristne. Ellers fikk vi vanligvis stor forståelse blant tilhørerne. I likhet med oss kunne svært mange mennesker på 1970-tallet både forferdes over og le av sitater som dette, og dermed le av både egne og andres fordommer.

Ja, vi var ganske flinke, om jeg så skal si det selv. Og det var som om tiden var moden og var på vår side. De generelle holdningene til kjønn og seksualitet og til individuelle rettigheter hadde i store deler av befolkningen beveget seg i en annen retning enn slik det hadde vært i min egen barndom og ungdom, ti–femten år tidligere. Omsider forsto man at det var mange måter å være mann på og mange måter å være kvinne på. Og for igjen å vise til den franske sosiologen Pierre Bourdieu, måtte motstanden brytes ned ved at «de falske selvfølgelighetene» ble avslørt.

Fordommene var rett og slett til å le av. De forsvant som dugg for sola. Men noe av poenget var at *vi selv* sto fram og sa at «her er vi», og at vi følte oss faktisk ganske friske, etter å ha ristet av oss mange hundre års undertrykking. Plutselig, her jeg sitter ved PC-en, ser jeg for meg en hund som kommer opp av vannet, klissvåt, logrer med halen og rister av seg alt vannet og løper frisk og glad avgårde! Men det hadde ikke vært lett å komme dit hen, og så å si riste av seg undertrykkingen. Hemmeligheten lå i det fellesskapet vi hadde bygd opp. Vi var ikke alene. *Jeg* var blitt til *vi*.

Forelesningsforbud

Før jeg går videre, må jeg nevne et eksempel på det tøffe politiske klimaet jeg opplevde på 70-tallet. Da jeg kom fra Oslo til Bergen høsten 1973, ble jeg umiddelbart mottatt med åpne armer fra det etnofolkloristiske instituttet i Bergen. Som NAVF-stipendiat var det meningen at jeg skulle forelese ved instituttet, noe som ville vært spennende, og jeg hadde vel også forelesningsplikt. Det var på denne tiden en voldsom konflikt mellom fagmiljøet i Oslo og Bergen. Og ledelsen i Bergen, som i likhet med meg identifiserte seg med den politiske venstresiden, antok at jeg ville stå på dere side. Men da mine AKP-sympatier ble kjent, ble jeg fullstendig frosset ut.

Det var den gangen full krig på instituttet i Bergen, og mange i miljøet ble rammet. Som nevnt var jeg sterkt imot begge de to supermaktene, USA og Sovjet. Og en gang sa jeg tydelig ifra til lederen i Bergen – en smule frekk i kjeften – om at de to lederne i Oslo og Bergen kunne sammenlignes med henholdsvis Nixon og Breschnev! Og sammenligningen var ikke helt ueffen. For meg personlig var utfrysingen kanskje ikke så farlig, selv om det følte fullstendig urimelig, og selvsagt også var ulovlig. Jeg hadde det jo så fint i Lindåsprosjektet, og hadde et så godt forhold til befolkningen på Lindås.

Jeg ble altså ikke invitert til å forelese ved instituttet. Fikk rett og slett forelesningsforbud. Og det var ikke bare meg, men også en student som var knyttet til Lindåsprosjektet og holdt på med en veldig interessant undersøkelse, som ble nektet å forelese, til tross for at han overhodet ikke hadde de samme politiske sympatiene som meg. Et par ganger holdt jeg imidlertid «piratforelesninger», invitert av studentene på lørdager, mot en flaske vin. Da snakket jeg om noe så revolusjonært som det spesielle kulturlandskapet i lyngheiene, om industrialiseringen på landsbygda og om arbeiderbøndene.

Når jeg nevner denne saken, er det fordi også et par andre i miljøet som var blitt frosset ut av instituttledelsen, også var homofile. Mange år senere fikk jeg tilfeldigvis vite av en som ikke ante at jeg var homofil, at professoren ved «festlige» anledninger hadde gjort narr av oss og snakket om de forferdelige «soperne» i miljøet. Det er ytterst betenkelig at ledelsen ved et institutt til de grader kunne drive instituttet som sin egen «butikk» og drive regelrett yrkesforbud. Dette var selvsagt ikke linjen ved Universitetet. Og saken blir enda verre når det viser seg at dette med «sopere» skal ha vært inne i bildet. Dette siste kan jeg imidlertid ikke bevise. Det var neppe den direkte grunnen til at jeg ble nektet å forelese, men dette var tydeligvis ting en professor ved Universitetet i Bergen den gangen kunne slenge rundt seg

med. To fiendebilder – sopere og AKP-sympatisører – kunne altså forsterke hverandre i en utfrysingsprosess.

Jeg må nå i ettertid legge til at jeg for lengst har fått et positivt forhold til det samme instituttet, og at jeg flere ganger har vært invitert for å forelese der. Men da Lindåsprosjektet var avsluttet i 1978, og jeg gjerne ville blitt boende i Bergen og det ble utlyst en universitetslektorstilling, var det helt utelukket for meg å søke denne jobben, under slike forhold, selv om dette nettopp ville vært en jobb for meg.

Jeg synes at det jeg her forteller, bekrefter at homofile var – og er – i en utsatt stilling, enten en tenker på professorens sleivspark eller på ledelsen i AKP, som jeg snart skal komme inn på. Det er klart at dette minner om rasisme. Man kunne jo bare skiftet ut ordet «soper» med neger, jøde eller degos. Det er bare det at disse menneskene – intellektuelle på venstresiden – ikke kunne bedrevet en åpenbar rasisme. *Det* ville vært under deres verdighet, men altså ikke å omtale og behandle homofile på en slik måte. Ja, homofile er virkelig i en utsatt stilling, og dersom denne legningen kan knyttes til en annen uønsket virksomhet, kan situasjonen bli virkelig vanskelig, og i andre sammenhenger dirkete farlig. Kanskje opplever homofile i dagens Russland noe av det samme, for ikke å snakke om homofile i en del arabiske land. Dersom forholdene en gang i framtiden skulle bli helt annerledes i vår eget land, kan det samme skje hos oss. Derfor må vi forsøke å vaksinere folk mot antihomofile holdninger. Og det vi opplever i visse innvandremiljøer i dag, er veldig problematisk.

Normalitetslinjen

Jeg skryter kanskje litt, men jeg tror vi nådde veldig langt i bevisstgjørings- og informasjonsarbeidet, ved å alminneliggjøre homofili. Vi fulgte en *normalitetslinje*. Vi prøvde å stikke hull på myten om at vi var så annerledes, og vi prøvde å få heterofile til å le av sine fordommer. Homofile var i det store og hele ikke så ulik heterofile. Vi kom fra alle sosiale grupper og yrkesgrupper. Det var samfunnet som hadde stemplet oss og definert oss som avvikere. Når vi gjorde dette klart for folk, ville de fleste kunne se at motviljen mot oss var grunnløs. Jeg kan ikke huske at denne «linja» egentlig ble diskutert blant aktivistene i Bergen, og det ble ikke gjort noen vedtak i denne retningen. Vi var bare rett og slett enige, uavhengig av hva vi ellers måtte mene om politikk og ideologi.

I dag innser jeg jo at en del homofile menn og lesbiske kvinner kan utvikle spesielle egenskaper, og at dette i noen tilfelle kan gi oss en styrke. Dette gjelder som nevnt meg selv, som på et tidlig tidspunkt i livet, mens jeg ennå var barn, ble opptatt av arkitektur, kunst og

estetikk, noe som senere har kommet meg til gode. Det er dessuten ingen tvil om at mange store kunstnere har vært homofile. Etter hvert som homofili er blitt mer akseptert i den norske kulturen, og mange vidt forskjellige mennesker står fram som homofile, er det lettere å ta opp slike spørsmål, som at homofile faktisk kan utvikle andre egenskaper enn heterofile. Enten dette skyldes vår spesielle legning eller at så mange i sin barndom og ungdom har følt seg utenfor. En annen ting er den feminiserte og nærmest teatraliske skrullen, som mange oppfatter som så typisk. Jeg har jo nevnt at jeg misliker dette fenomenet, men må samtidig innse at dette har vært en viktig side ved den homofile kulturen, og trolig med lange tradisjoner. Dette er også en del av mangfoldet. Og en homse kan i dag være statsråd og åpen om sin legning, uten at dette blir gjort til noe poeng.

Fortsatt synes jeg at normalitetslinjen er en riktig hovedstrategi, samtidig som vi framhever hvor viktig det er å bryte ned det rigide kjønnsrollemønsteret. Vi må som sagt slå fast at det er mange måter å være mann på og mange måter å være kvinne på. Og i dag har vi i Norge kommet dit hen at en homse kan for eksempel være statsråd og åpen om sin legning, uten at dette blir gjort til noe viktig poeng.

Når jeg framhever dette med normalitetslinjen, er det fordi en del av oss snart skulle bli utsatt for voldsomme angrep fra to helt forskjellige kanter, nemlig fra ledelsen i AKP (ml) som jo var anonym, og ledelsen i DNF som var alt annet enn anonym og som het Kim Friele. Det må ha vært slik jeg opplevde det i 1975. Og jeg vet egentlig ikke hvem av disse som var verst for de homofile aktivistene, slik en del av oss skulle erfare. Da tenker jeg på en bredt sammensatt gruppe av venner og av homofile aktivister i Bergen med ulik politisk tilknytning. De færreste av oss var imidlertid medlem av AKP, og dersom sympatien særlig gikk i én retning, må det vel ha vært SV.

Splittelse i Oslo

Jeg må også innom splittelsen i homsebevegelsen i Oslo, selv om jeg bare opplevde denne på avstand, og i dag har mangelfulle kunnskaper. Mens aktivistene i Bergen i det store og hele ikke hadde så store problemer med å samarbeide innenfor DNF, var forholdene annerledes i Oslo.

I Oslo ble Arbeidsgrupper for homofil frigjøring, AHF, dannet i 1975. De som tok initiativet, var homofile aktivister, både kvinner og menn, som hevdet at takhøyden i DNF 48 var for liten. Noen av disse fortsatte imidlertid samtidig som medlem i DNF. Den nye organisasjonen la vekt på å aktivisere medlemmene, og hevdet at DNF ble ledet av en

håndfull mennesker på toppen, mens det store flertallet av medlemmene først og fremst var henvist til å bruke diskoteket. Det ble spurt: Er ledelsen i DNF redd for aktive medlemmer? DNF på sin side hevdet at AHF nærmest var et underbruk av AKP. Det siste var overhodet ikke tilfelle, selv om også AKP-ere deltok i organisasjonen, for her som i Bergen gikk nok sympatiene til de fleste aktivistene i andre retninger.

Som vi snart skal se, hadde vi som var med i den homofile frigjøringsbevegelsen, all grunn til å være negative til de synspunktene som etter hvert tok form i AKP. Men dette var noe de homofile medlemmene av partiet måtte slite med, og som overhodet ikke preget AHFs syn, like lite som det preget aktivistene i Bergen. På min tur til Nasjonalbiblioteket i Oslo gikk jeg også gjennom noen årganger av bladet *Løvetann*, som ble gitt ut av AHF, og DNFs blad *Fritt fram*. Det går der fram at ledelsen i DNF hevdet at de to organisasjonene hadde så forskjellige grunnsyn at disse var uforenlige. Men det er vanskelig å forså at dette kan ha vært tilfelle. DNF sa i sitt offisielle syn at «homofili er en verdifull livsform», mens AHF sa det slik: «Homoseksualitet og heteroseksualitet er to likeverdige varianter av menneskelig seksualitet.» Det kan vel ikke ha vært noen avgjørende motsetning mellom disse to synene!

Grunnen til av AHF ble dannet, var uten tvil den knallharde – og jeg vil hevde maktsyke – ledelsen i DNF. Angrepet på aktivister som ikke i ett og alt ville underlegge seg ledelsen, minner sterkt om antikommunismen i USA i McCarthy-tiden. Den rammet jo veldig bredt, og langt flere enn dem som faktisk var kommunister. Dessuten må vel det å være kommunist ikke i seg selv være en eksklusjonsgrunn i et demokratisk samfunn. Og det er jo absurd at folk som kjemper mot diskriminering og forfølgelse, nettopp skal praktisere diskriminering og forfølgelse i sin egen organisasjon. Videre var det en påfallende likhet mellom den toppstyrte arrogansen, som faktisk preget både AKP og DNF.

Var det likevel forskjell i grunnsynet til de to organisasjonene? Jeg opplevde jo mye av dette på avstand, der jeg befant meg i Bergen, og er ingen god kilde her. Men jeg forsto det slik at det mer eller mindre uttalte synet blant ledelsen i DNF var at homofili ikke bare var en verdifull, men en *spesielt* verdifull, livsform, at homofili rett og slett var bedre enn heterofili. Vi, på vår side, understreket at homofili verken var verre eller bedre enn heterofili. Jeg har jo allerede nevnt vår «normalitetslinje». Og strengt tatt er vel homofili en *legning* og ikke en livsform, i og med at homoseksualitet kan leves ut på helt ulike måter. Det hindrer ikke at man i en og samme organisasjon burde kunne ordlegge seg litt forskjellig i slike spørsmål, uten at ledelsen arresterer oss og henger oss ut i en av landets største aviser, noe vi snart skal se et eksempel på.

Problemet var imidlertid at jeg – og mange med meg – opplevde at vi så å si var *pålagt* fra ledelsen i DNF å bruke de samme ordene som der var bestemt. Vi skulle rope ut: «Jeg er stolt og homofil!» Men det var vel ikke alle som nødvendigvis opplevde det slik, tre år etter at forbudet var opphevet og omgitt som vi var av all verdens fordommer, og med våre egne personlige erfaringer. Poenget var vel heller at mange av oss var på rett vei. Og tilhørerne på våre informasjonsmøter – som for eksempel de kristne jentene jeg nevnte ovenfor – måtte vel få tid til å summe seg, og ikke bli overkjørt med programerklæringer om at alle homser plutselig var blitt så stolte og lykkelige.

Som nevnt, hadde Kim Friele gjort en fantastisk innsats i kampen for å få vekk lovforbudet. Dette hadde gitt støtet til en omfattende aktivitet, og mange av oss hadde umiddelbart kastet oss inn i frigjøringskampen. Dette siste fikset hun rett og slett ikke. Hun ville være dronninga. Det hører også med at «flat struktur» på denne tiden ble et begrep i organisasjonslivet. Mange av oss var motstandere av toppstyring og sentralisering. Dette var en del av 70-tallets tidsånd, og det preget vel både kvinne- og homsebevegelsen, men altså ikke DNF 48.

Etter hvert skulle imidlertid en viktig uenighet mellom de to organisasjonene segle opp, nemlig synet på *pedofili*. Claus Drecker som satt i ledelsen for DNF, skrev for eksempel et innlegg i bladet *Fritt fram* på vegne av noe som faktisk het Pedofil arbeidsgruppe (se nr. 1–1978). Ledelsen i DNF markerte seg altså på dette tidspunktet som tilhenger av pedofili! Mange av oss ble skremt over dette, selv om debatten om pedofili ennå ikke var kommet i gang. Men dette spørsmålet var, så vidt jeg vet, ikke inne i bildet da AHF ble stiftet. Senere tok AHF sterkt avstand fra pedofili. Hvordan DNF har forholdt seg til dette, vet jeg ikke.

«Fråsegna»

Nå har jeg i min fortelling bygd opp til to hendelser som gjorde et sterkt inntrykk på meg personlig. «Fråsegna» og intervjuet i *Bergens Tidende*.

I 1975 offentliggjorde AKP et skriv som het «Framlegg til fråsegn om homofili». Smak på ordene. Det er noe nesten grotesk over dette krampaktige og ufolkelige nynorske AKP-språket. Jeg visste jo ikke så mye om hva som foregikk i partiledelsen, selv om jeg hele tiden reagerte på visse autoritære tendenser, og selv om jeg beklaget at ikke mine heterofile «kammerater» i partilaget interesserte seg mer for den ganske omfattende innsatsen jeg og flere andre gjorde i homsekampen. Så kom «Fråsegna» og slo ned som en bombe i mitt liv, og i mange andres. Her er et utdrag fra teksten:

AKP (m-l) mener at homofili i hovudsak er eit seksuelt avvik med røter i samfunnsmessige og sosiale forhold. På denne bakgrunn støt AKP (m-l) fullt ut at dei sosialistiske landa ut ifrå andre historiske og konkrete tilhøve har ei annen linje når det gjeld handsaminga av homofile enn det vi har i vårt land under kapitalismen. [...]

AKP (m-l) meiner vidare at det ikke er kommunistar si oppgåve å fremja homofili eller å propandere at homofili er ynskjeleg.

Dette var altså et *forslag* til hva partiet skulle mene om saken, som så vidt jeg vet, sto ved lag i to–tre år, uten at dette ble vedtatt, inntil så partiet igjen bestemte seg for å trekke forslaget og støtte homsekampen. Selv om jeg har vært medlem, har jeg begrensede kunnskaper om AKPs historie, blant annet fordi sentralkomiteen framsto som uhyre fjern. Men jeg opplevde et skifte i partiet nettopp på denne tiden, fra Maos slagord om å «la de hundre blomster blomstre» og mer i retning av det som senere er blitt kalt «stalinisme». Albania framsto på denne tiden for partiet som et sosialistisk «fyrstårn». Der var det naturligvis ingen homofile «på grunn av andre historiske og konkrete tilhøve». Men en homsevern av meg, som sympatiserte med AKP, var med på en tur, som var arrangert av partiet, til dette forjettete landet, og det tok ham ikke lang tid å finne ut hvor de skulte og engstelige homofile befant seg. Bokstavelig talt under jorda, i et pissoar i landets hovedstad. Og heller ikke ellers var vel dette såkalt kommunistiske landet særlig vellykket.

Det er nettopp stalinistiske tanker som ligger bak denne teksten. I 1920-årene hadde faktisk Sovjet vært et fristed for homofile, og her ble nye samlivsformer prøvd ut, inntil det hele ble strammet inn med Stalin og opptrappingen til den andre verdenskrigen. Under Stalin ble homofili sett på som «borgerlig dekadanse», og det er vel noe av dette som lå i «Fråsegna», at dette ville forsvinne under sosialismen eller kommunismen. 1975 var det året da partiet startet sitt oppgjør med det som ble kalt høyresiden. Det innebar vel også et oppgjør med *kulturradikalismen*, som må kunne sies å være mer en kulturell enn en politisk bevegelse, med sympatier blant intellektuelle på venstresiden. AKP ville markere seg som et revolusjonært parti, i motsetning til kulturradikalismen, som riktignok var samfunnskritisk, men ikke kommunistisk eller sosialistisk. Ved å markere en slik avstand ble partiet enda mer sekterisk enn det til da hadde vært.

La oss dvele litt ved kommunistenes syn på kulturradikalismen. Kommunismen og sosialismen handler primært om økonomi og sosiale klasser. Hva så med kvinnekampen og homsenes kamp? Kvinner og homser kan jo langt på vei frigjøres, også innenfor rammen av et sosialdemokratisk eller kapitalistisk samfunn, noe vi ikke minst erfarer i Norge i dag. Et

viktig spørsmål på 1970-tallet var hva som var viktigst. Kvinnekamp eller klassekamp. Kvinnefronten og AKP sto sterkt på at klassekampen var viktigst, og at kvinnekampen måtte underlegges denne. Jeg tror jeg den gangen syntes at AKP-erne nærmest var monomane i dette og andre spørsmål, og at de hindret et fornuftig samarbeid mellom folk på venstresiden. Å støtte homsekampen, under forutsetning av at den ble underlagt klassekampen, ville imidlertid være problematisk. Homsekampen handlet i hovedsak ikke om økonomi eller sosiale klasser. Her må vel noe av forklaringen ligge, på at AKP kunne stemple denne som «borgerlig».

Det var fullstendig uaktuelt for homseaktivistene i Bergen å skulle bøye av for det synet som kom til uttrykk i «Fråsegna». Det ville bryte fullstendig med det vi hele tiden hadde jobbet med, og ville i praksis ført til at vi måtte legge ned virksomheten. Vi håpet i det lengste at partiet skulle trekke tilbake det famøse forslaget til uttalelse, og en sentral AKP-er og homofil, som var blant mine beste venner i Bergen, jobbet iherdig med saken. Etter et halvt års tid valgte jeg å melde meg ut av partiet. Men, uansett om man var medlem eller ikke var det ingen homofile aktivister i Bergen som ønsket å bøye av i denne saken, og informasjons- og bevisstgjøringsarbeidet fortsatte som før.

Hvorfor meldte jeg meg ut? Den direkte årsaken var «Fråsegna» som partiledelsen nektet å trekke tilbake. Men som leseren forstår, hadde det hos meg bygd seg opp en økende skepsis til partiet. Jeg prøver å huske hvordan jeg tenkte den gangen. Som etnolog – eller folkelivsgransker – hadde jeg alltid reagert mot partiets manglende evne til å nå ut til vanlige folk, til tross for at man nettopp skulle nå ut til folket. Videre reagerte jeg mot sekterismen. Men *hvor* autoritært og toppstyrt partiet var, var jeg ikke klar over den gangen. Da jeg gikk ut, mottok jeg en såkalt kadervurdering. Teksten var skrevet av en jeg hadde samarbeidet med i lang tid i universitetslaget, og som jeg hadde oppfattet som min personlige venn. Det som sto der, var en dyp fornærmelse. Mitt omfattende arbeid i homsekampen ble overhodet ikke nevnt, men derimot mitt høyreavvik.

Det var godt å komme ut av partiet. Men jeg befant meg jo fortsatt på venstresiden. I tillegg til å fortsette med homsekampen ble jeg mer aktiv i Antifasistisk komité, som blant annet solgte det utmerkete bladet *Aldri mer*. En stund var jeg også formann i denne komiteen i Bergen. Noen ville kanskje si at denne var et underbruk av AKP, men jeg oppfattet det ikke nødvendigvis slik.

Mitt medlemskap i partiet hadde jo alltid vært hemmelig, selv om det ikke så lett kunne skjules. Når jeg nå meldte meg ut, var også dette hemmelig, og jeg hadde tross alt så mange positive erfaringer med partiet og vennene i partiet, at jeg ikke framsto som en

utpreget motstander. Homsekampen fortsatte altså som før, men problemet var at ledelsen i DNF anklaget alle oss som drev med informasjons- og bevisstgjøringsarbeid i Bergen for nærmest å være antihomofile, og for mer eller mindre å være underlagt AKP. Det hører også med i bildet at vi overhodet aldri møtte denne formen for kritikk på de mange arrangementene hvor vi deltok og holdt innlegg. Men Kim Friele hadde dessverre en alliert i Forbundet i Bergen, som hele tiden prøvde å gjøre livet surt for oss, uten at han helt klarte det.

Jeg husker også debattmøter med innlegg fra Oslo-folk som sto på Kim Frieles side, og som kom med anklager mot oss. Enten vi var medlemmer eller nylig utmeldte, følte vi oss beklemte i en slik situasjon. Vi tok ikke et åpent oppgjør med partiet på slike møter, og jeg nevnte for eksempel ikke at jeg hadde meldt meg ut i protest. Det vi vel gjorde, var å vise til vårt syn og at vi støttet homsekampen hundre prosent. Og da var vi nok som regel på linje med AHF, Arbeidsgrupper for homofil frigjøring, i Oslo, men oppfattet ikke da at vi kom i konflikt med Forbundets syn.

Akkurat hvordan de homofile partimedlemmene i Oslo taklet denne situasjonen, vet jeg ikke. Men mitt inntrykk er at de ikke var fullt så konsekvente som vi i Bergen i sin avvisning av partiets homsepolitikk. Kanskje tar jeg imidlertid feil her. Et par år senere framførte en svensk gruppe teaterstykket «Hotet» i den store salen på Universitetet i Bergen, som blant annet inneholdt en voldsom kritikk av Stalin og hans syn på homofili. I debatten etterpå ble skuespillerne tydeligvis overasket over at homofile AKP-medlemmer og sympatisører åpent og uten forbehold tok avstand fra Stalins politikk. Og hvis jeg ikke husker feil, ble teatergruppa invitert hjem til meg etterpå. Kanskje var det altså virkelig slik at avstanden til Oslo medførte at vi i Bergen kunne føre en mer uavhengig politikk. Trolig var «Fråseigna» på dette tidspunktet trukket tilbake.

Intervjuet

30. oktober 1976 kunne man lese et stort oppslått intervju i Bergens Tidende med overskriften «Annerledes?». Det var et dobbeltintervju med meg og en jevnaldrende homofil aktivist med samme fornavn. Det var ikke hverdagskost på denne tiden at en såpass konservativ avis som BT tok opp temaet på denne måten. Så vidt jeg vet, var det første gang. For dette var ikke nødvendigvis en enkel sak for avisen, og selvsagt heller ikke for oss.

Jeg husker intervjusituasjonen veldig godt. Journalisten var sympatisk, men neppe vant til å behandle et slikt spørsmål, som han tydeligvis i utgangspunktet syntes var vanskelig og fremmed. Det var også litt spesielt for oss å stå fram i en av landets største aviser. Jeg

tenkte for eksempel på mine informanter på Lindås, som daglig leste avisen og på hvordan disse ville reagere. Men vi var jo i prinsippet opptatt at full åpenhet. Har du sagt A må du si B. Jeg ser forresten at jeg omtales som Arne Christensen og ikke Arne Lie Christensen. Var jeg redd for å bli gjenkjent i visse miljøer?

Vi fortalte til journalisten om vårt liv som homofile, om informasjonsarbeidet og om hvordan vi hadde lært å akseptere oss selv. Vi fikk lese utkastet til intervjuet før det gikk i trykken, og syntes kanskje ikke at det var det beste vi hadde lest, men godtok det etter at journalisten, nokså motvillig, hadde gjort en del endringer. Etter påtrykk fra oss føyde han for eksempel til spørsmålsteget i overskriften. Jeg husker at han var forbauset over at vi var så nøye med formuleringene, men etterpå – etter at ledelsen i DNF hadde rykket ut mot oss – sa han at han forsto oss. Jeg har nylig fått tak i intervjuet og motinnleggene, og har lest gjennom dette, i forbindelse med at jeg skulle skrive om mitt liv som homofil. Teksten er preget av at journalisten ikke akkurat hadde stått på barrikadene for å kjempe for homofiles rettigheter, men at han var i ferd med å få en mer positiv innstilling, blant annet i samtalen med oss, og for eksempel var villig til å sette et spørsmålsteget ved om vi egentlig var så veldig annerledes.

Hva var så innholdet i intervjuet? Jeg setter meg ned og leser gjennom det. Det starter med at journalisten spøker litt med sine egne fordommer. Vi to snakker deretter om den selverkjennelsen og frigjøringen som homofile nå er inne i, og vi reagerer mot fordommer og stereotypier. «Det viktigste for oss er å bli akseptert som ganske alminnelige mennesker», understreker vi. Og min venn forteller at han har en kjæreste som foreldrene mottar som sin svigersønn. Så er spørsmålet om vi ser på ekteskapet som en løsning. Dette gjør vi ikke, men ønsker å finne fram til akseptable samlivsformer for homofile. Vi er heller ikke positive til at homofile skal kunne adoptere barn. På hans spørsmål bekrefter vi at homofile er diskriminert i Norge, og at vi ønsker at vi skal tas inn i loven som forbyr diskriminering. Jeg nevner spesielt den avsløringsangsten som rammet mange, og sier at den har ødelagt ti år av mitt liv. Vi nevner også at mange homoser var redde for å miste jobben, om det blir kjent at de er homofile. Og vi forteller om en lærer som ikke fikk fast jobb etter at han hadde tatt opp spørsmålet i skoleklassen, og hadde fått klager fra foreldrene. Men vi forteller også om hvordan vi var invitert av en lærer, fordi han hadde reagert mot de mange sopervitsene i klassen. Det var vel det møtet jeg nevnte ovenfor, under omtalen av informasjonsarbeidet.

Vi var som sagt ikke hundre prosent fornøyd med intervjuet, selv om vi oppfattet journalisten som både sympatisk og velvillig. Men vi fikk litt av et sjokk da de to sentrale personene i DNF rykket ut mot oss, etter at intervjuet var kommet på trykk. Var dette virkelig nødvendig? Burde ikke DNF være glad for at vi slapp til i en så viktig avis som BT, at vi

rykket ut mot sopervitser og diskriminering og påviste at vi var ganske alminnelige mennesker? Burde de ikke støttet for eksempel meg, når jeg fortalte om den forferdelige avsløringsangsten som hadde preget så mange år av mitt liv? Nei, tydeligvis ikke. Vi sto fram som to følsomme og idealistiske mennesker, og var overhodet ikke forberedt på et slikt angrep.

Jeg leser igjennom de to motinnleggene. «Homofili – en tragisk skjebne?» Dette var Kim Frieles overskrift. Og videre skriver hun: «Svaret er ja, dersom intervjuet med Arne K [...] og Arne Christensen i BT 30.10 er representativt for organiserte homofiles syn på seg selv. Det er de ikke, heldigvis.» Hun kaller intervjuet «en ynkelig fremstilling». DNF har et «ganske annet stolt syn på homofili», skriver hun, og «uttalelsen oser av selvundertrykkelse». Det hun skriver, bekrefter uenigheten med AHF som hun jo hevder å ha et helt annet grunnsyn, uten at hun i innlegget nevner denne organisasjonen. Av en eller annen grunn tar hun avstand fra begrepet legning og fra tanken om likestilling mellom homofile og heterofile: «Min kamp gjelder sannelig ikke likestilling med heterofile, men likestilling mellom menneskers egenart.» Hverken i dag eller den gangen har jeg klart å følge henne i denne måten å uttrykke seg på. Kim Friele er uenig med oss i synet på ekteskap mellom homofile og på adopsjon av barn. Det er greit nok, og her har jeg vel senere endret syn. Men hun mener tydeligvis at vi ikke skal få lov til å komme med vår personlige mening om slike spørsmål, i og med at vi er medlem av DNF. Dersom vi ikke brukte akkurat de samme formuleringene som ledelsen, måtte vi altså være forberedt på et rasende, og nesten fresende angrep i avisen, som skulle ut til tusenvis av lesere. Claus Drecker, formann i DNF 48, rykker også ut, under overskriften «Homofili er en verdifull livsform». Som han skriver, har han tatt opp intervjuet i Forbundets landsstyre. Så forferdelig synes han altså at dette er. I likhet med Kim Friele viser han til formuleringen om at «homofili er en verdifull livsform», som et slags magisk uttrykk i deres øyne, og som etter deres mening står i motsetning til vårt ønske om «likestilling». Kampen må føres «utelukkende på våre premisser», understreker han. Vi skimter her enten ulike grunnsyn, eller i hvert fall ulike syn på hvordan vi best skal komme folk i møte, i kampen mot diskriminering. Han tok tydeligvis avstand fra den «normalitetslinjen» som jeg har nevnt ovenfor, som vi hadde så gode erfaringer med i informasjonsarbeidet i Bergen.

Det er tydelig at Friele og Drecker ønsker at vi skal møte publikum på en mer provoserende måte, i og med at vi skal legge til side tanken om at vi var «normale», til fordel for at vi kjemper «på egne premisser». Men jeg kan forsikre at det å møte opp og vise våre ansikter i en skoleklasse hvor sopervitsene hadde florert noen dager før, og det å stå alene på gaten med løpesedler, var provoserende nok. Det var rett og slett ganske tøft! Det hører også

med at samtidig som ledelsen i DNF reagerte mot uttrykket «likestilling», så var lederen selv, Claus Drecker, faktisk formann i pedofil arbeidsgruppe, slik jeg allerede har nevnt. Man kan da spørre seg om den åpne støtten til pedofile var et uttrykk for at homsekampen skulle føres «på egne premisser», i motsetning til å framheve at vi ganske enkelt var vanlige mennesker. Var deres syn et uttrykk for *vitalisme*, i ordets negative forstand, en overdreven tro på en form for urkraft i mennesket, som for all del ikke må bremses? Og skulle altså vi som homofile gå imot loven om seksuell lavalder?

Som fagmann er jeg opptatt av formidling, i dag som den gang. Hvilke tanker hadde Friele og Drecker om den vanlige leseren av Bergens Tidende, i by og bygd? Den debatten de to la opp til, måtte jo virke komplett uforståelig for folk flest. For mange av leserne var nok dette første gang de kunne lese et intervju med to homofile som fortalte om hvor viktig det var å kunne leve åpent. Arne og Arne nøyde seg med å skrive et kort svarinnlegg, hvor vi slo fast at vi mente av homofili og heterofili var likeverdige, og hvor vi også viste til at formuleringene i et intervju som dette ikke blir helt som om vi selv hadde skrevet en artikkel. Og først og fremst ber vi pent om at debatten må føres internt, og vi tar avstand fra at medlemmene av DNF på denne måten angriper hverandre offentlig.

Vi to som her ble intervjuet, befant oss jo i det daglige langt borte fra ledelsen i DNF, men vi var, som man forstår, vant til angrep fra det hold, og vi sympatiserte nok med AHF, Arbeidsgrupper for homofil frigjøring, som året før var dannet i Oslo. Den nye organisasjonen hadde jo nettopp hevdet at DNF var toppstyrt og at takhøyden var for lav, og det ble spurt: «Er ledelsen i DNF 48 redd for aktive homofile?» Nå fikk vi virkelig bekreftet at det var noe i det som her ble sagt, selv om vi altså hadde tillatt oss å drive vårt arbeid innenfor rammen av DNF 48. Indirekte ble hele informasjons- og bevisstgjøringsarbeidet som mange av oss hadde drevet med i Bergen, slaktet i full offentlighet av Friele og Drecker. At det jeg her skriver, er riktig, bekreftes av det som skjedde et par år senere. Vi ble rett og slett ekskludert fra DNF.

Eksklusjonene

I november 1978, kort tid etter at jeg hadde flyttet tilbake til Oslo, ble det holdt et stort møte i Forbundets lokale Metropol. Jeg hadde den gangen meldt meg inn i AHF, og var blant annet aktiv med i denne foreningens informasjonsgruppe. Men, i likhet med mange andre, fortsatte jeg å være medlem av Forbundet. På dette møtet ble et stort antall medlemmer ekskludert fra Forbundet. Om jeg husker riktig, var vi omkring femti stykker som ble ekskludert. Dette følte fullstendig urimelig, og for utenforstående sikkert også uforståelig. Vi som bodde i Oslo

og var medlem av AHF, hadde jo vår egen organisasjon å støtte oss til. Men verre var det for dem i Bergen, som jeg jo kjente godt, og som i lengre tid hadde vært aktive i Forbundet, og som altså nå ble ekskludert. Det hører med at hele styret i Bergen region av Forbundet ble ekskludert. Slik ble altså det lovlig valgte styret utestengt. En rekke av Forbundets medlemmer ble rett og slett utsatt for et overgrep. Det er ingen tvil om at eksklusjonen rent generelt rammet mange av de aktive medlemmene i Forbundet, selv om de færreste noen gang hadde hatt sympatier for AKP.

Det hører også med at Kim Friele året før hadde mottatt *Fritt ords* pris. Ja, hun fortjente uten tvil en pris for sitt utrettelige arbeid mot loven som forbød homoseksualitet. Og mange mennesker oppfattet henne fortsatt som en dyktig og sympatisk talsperson, som på en kompromissløs måte talte homofiles sak. Ja, slik har hun på mange måter fungert i offentligheten. Men nå gikk hun altså i spissen for en fei-dem-ut-kampanje som var fullstendig urimelig, med store likhetstrekk med McCarthy-bevegelsen i USA mange år tidligere. Et fellestrekk ved disse kampanjene var at de rammet så bredt, dersom du bare kunne mistenkes for å være kommunist, om du for eksempel hadde kommunister blant dine venner.

Kort tid etter eksklusjonen sto det et langt intervju med meg i bladet *Løvetann*, AHFs blad (nr. 4–1979). Dette er naturligvis et mye bedre intervju enn det som hadde stått i Bergens Tidende tre år tidligere, i og med at jeg her møtte en journalist som forsto meg. Men mitt syn på homofili var ikke endret i løpet av de få årene. Jeg framstår vel her som et typisk eksempel på den typen aktivister, som i følge ledelsen i Forbundet, motarbeidet homofiles interesser og derfor måtte ekskluderes.

Epilog

Etter alt det jeg her har skrevet, kan leseren kanskje tro at jeg har levd et liv i kamp. Det stemmer selvsagt ikke. Barndommen og ungdommen, fram til jeg var tjuefire, var ekstremt tøff. Og det er et under at jeg overlevde. Men i de «kampene» jeg har vært med etter den tid, som åpen homse og politisk engasjert, har jeg alltid vært omgitt av venner og likesinnete. Jeg var en del av et miljø hvor jeg gjorde meg gjeldende, uten at jeg var noen lederskikkelse. En dag sa jeg til meg selv, da jeg så ut av vinduet i min hyggelige leilighet på Møhlenpris i Bergen: «Husk det, Arne, her og nå er du et lykkelig menneske!» Og, når jeg nå, mange år senere ser ut av vinduet på min greske øy, opp mot fjellene og utover havet, og skriver disse linjene, konstaterer jeg det samme. Jeg er fortsatt i det store og hele et lykkelig menneske, og

årsaken til at alt har gått så bra ligger nettopp i det fellesskapet vi følte den gangen, da jeg ble til vi.

Fem viktige år

De fem årene i Bergen står for meg som spesielt viktige og har preget mitt liv etter den tid. Det gjelder både homsekampen, de politiske erfaringene og det faglige arbeidet. Det faglige arbeidet i Bergen var enormt lærerikt, selv om den produksjonen jeg etterlot meg etter disse årene, var alt for tynn. Den gangen var det ikke vanlig å ta doktorgrad, men en professor i arkeologi sa en gang til meg at jeg absolutt burde gjøre det. Jeg husker at jeg var litt smigret, men at innvendig nærmest fnøs av dette, for jeg var virkelig ikke opptatt av karriere, men av å leve et meningsfylt liv! Ja, jeg burde kanskje tatt doktorgraden. Men uansett beklager jeg at jeg ikke skrev en stor og flott bok om *Arbeiderbøndene på Strilelandet*. Jeg brukte mye tid på homsearbeid og annet politisk arbeid i disse årene, uten at dette i nevneverdig grad har gått ut over det faglige. Men selv om jeg trivdes godt i Lindåsprosjektet, savnet jeg nok et mer drivende sosialhistorisk fagmiljø. Samtidig innser jeg at erfaringene fra Bergen og Lindås hele tiden etterpå har kommet til nytte. Mine venner på Lindås er alltid til stede i mine betraktninger og refleksjoner! Og de mange innleggene og debattene jeg har deltatt i gjennom informasjonsarbeidet i Bergen, har utvilsomt kommet meg til gode som museumspedagog og senere som foreleser ved universitetet.

Det er vel gjerne slik for mange av oss, at noen år av vårt liv har betydd mer enn andre. De har vært *formative*, som det muligens heter på fagspråket, og har i særlig grad preget vårt syn på tilværelsen. De konfliktene jeg har vært nødt til å nevne i denne fortellingen, har jeg for lengst lagt bak meg. Og som nevnt angrer jeg verken på at jeg meldte meg inn i AKP eller at jeg meldte meg ut. Arbeidet i partiet ga meg mye innsikt, så vel i politisk analyse som i de farene som kan ligge i en absoluttistisk tenkning. Og som også nevnt ser jeg en sammenheng mellom det faglige og det politiske arbeidet, inkludert homsekampen. Det er da heller ikke tilfeldig at jeg kastet meg inn i alt dette. Det var en videreføring av mye av det jeg hadde vært igjennom tidligere i livet – på godt og vondt.

Jeg flyttet altså tilbake til Oslo på forsommeren i 1978. Der meldte jeg meg inn i AHF, og fortsatte med informasjonsarbeidet i et par år. Bare i løpet av de fem årene som var gått, hadde det blitt mye lettere å være homofil, blant annet takket være det informasjons- og bevisstgjøringsarbeidet som jeg selv var en del av.

Venner av meg, som kanskje er tjue år yngre, har ikke nødvendigvis gjennomgått de samme problemene som jeg selv har hatt. Da jeg kom tilbake fra Bergen, innledet jeg en gang til debatt på Forsøksgym. Det gikk fint, men jeg husker at de unge ved denne spesielle skolen overhodet ikke skjønnte at homofili kunne være noe problem. Fullt så enkelt var det nok ikke i de mer alminnelige ungdomsmiljøene. Jeg vil hevde at de aller fleste ungdommer – også i Norge – trolig fortsatt synes at det ikke er helt greit å oppdage av man er homofil. «Homo» er blitt et skjellsord blant barn og ungdom, selv om de kanskje ikke alltid mener så mye med det. I tillegg er det utallige voksne og godt voksne mennesker som er bifile og lever i et ekteskap, som de verken kan eller vil komme seg ut av, og som har problemer de ikke tør ta opp med sine nærmeste. Kanskje møtes slike menn ved Sognsvann ved Oslo, eller på et tilsvarende sjekested ved de andre større byene.

Siden jeg legger vekt på å være ærlig i denne beskrivelsen, må jeg nevne en av grunnene til at jeg kuttet ut mye av aktiviteten i AHF. Jeg opplevde en del aggressive lesbiske som tilsynelatende hatet en del av oss gutta, og som blant annet kom med mange slags beskyldninger mot meg personlig og mot en av de andre gutta. Det er trist å måtte si dette. Jeg tror det er slik at en del diskriminerte grupper har lett for å bli overfølsomme, slik man vel også kan oppleve blant samer og jøder. Men det er heldigvis ikke slik jeg opplever lesbiske i dag.

Ellers fikk jeg et flott sosialt liv i Oslo, enten man tenker på arbeidet i Fortidsminneforeningen eller vennskapet med andre homser. Særlig en homsevenn av meg, som nå dessverre er død, hadde utallige fester, som jeg satte stor pris på. Hva med kjærligheten? Leserne undres kanskje over akkurat det. Dette har nok ikke vært min sterkeste side. Jeg kan se tilbake på flere fine forhold med en viss varighet. Men jeg har egentlig ikke truffet noen som jeg kunne tenkt meg å leve sammen med. Kanskje skyldes dette min barndom og oppvekst, og mitt mangeårige aleneliv. Og kanskje henger de sammen med min spesielle kulturelle tilknytning. Men muligens ønsker jeg i bunn og grunn heller varig vennskap med andre homofile enn et varig samliv. Det har naturligvis blitt en god del engangsopplevelser, som jeg for øvrig nå, på mine eldre dager, har lagt bak meg. Og det er helt ok.

Åpen på jobben

Jeg har hatt flere spennende jobber etter at jeg flyttet tilbake til Oslo, på arbeidsplasser hvor det å være åpen homofil fungerte fint. Fem år hos Riksantikvaren, ett år i

Miljøverndepartementet, to år som vikar i etnologi ved Universitetet, fem år ved Fylkesmuseet i Akershus, og så tilbake på Universitetet i 1991 hvor jeg fortsatte til jeg i 2010 gikk av med pensjon 67 år gammel, og for øvrig fortsatt har en del forelesninger.

Det føles som en egen frihet ved det å være åpen homofil. Jeg husker for eksempel da jeg nettopp hadde fått jobb hos Riksantikvaren: Det var lørdag og jeg sto på Egertorget og solgte bladet *Løvetann*. Da kom selveste riksantikvaren personlig, Stephan Tschudi-Madsen forbi, han tok meg i hånden og sa at dette var flott, og nå skal du få hilse på min sønn! Stephan hadde evnen til å si de riktige tingene på de riktige tidspunktene. Og som kunsthistoriker og antikvar visste han selvsagt om de mange homsene som befant seg i hans miljø. Det var dette «alle» visste, men ingen snakker om. En gang kom sjefen på Fylkesmuseet inn til meg og sa at hun hadde forstått at en gutt som hadde en kortvarig jobb på museet, slet med at han var homofil. Om jeg ville snakke med ham? Det gjorde jeg selvsagt.

Blant studentene på Blindern er det også noen homofile, og dette har dannet grunnlag for flotte vennskap. En gang var jeg forresten veileder for en gutt som slet med psykiske problemer, men uten å være homse. Men, som han sa: «Det er greit med deg, for deg kan jeg snakke med, om personlige ting.» De fleste jeg har veiledet, har imidlertid vært jenter. Da kan jeg gi dem en trøste- eller skryteklem, uten av dette blir misforstått.

Det er nok likevel slik at min åpenhet har en viss begrensning, nå som før. Jeg er ikke åpen i absolutt alle sammenhenger. Jeg proklamerer ikke at jeg er homse når jeg foreleser, men framhever ofte at jeg er ungar og feminist, og så har jeg en egen glede av å gjøre narr av ekteskapet, når jeg for eksempel snakker om kjønnsroller! Ellers snakker jeg jo åpent om dette i miljøet, som en viktig erfaring. Og det er ingen tvil om at mitt sterke kjønnsperspektiv i faget til en viss grad henger sammen med at jeg er homofil. Én ting er at jeg ser en likhet mellom diskrimineringen av kvinner og av homofile. En annen ting er at jeg muligens har lettere for å ta en betrakterrolle, når jeg reflekterer over kvinne- og mansroller. Som mange homofile menn erfarer, er det lettere å snakke om sin legning med kvinner enn med menn. Men jeg må innrømme at det et par ganger har gått en liten faen i meg: Dersom en kvinne legger an på meg, bør hun kunne ta et hint, når jeg på vanlig måte gir uttrykk for at jeg ikke gjengjelder hennes følelser. Jeg svarer ikke nødvendigvis: tusen takk, men du skjønner at jeg er homofil!

Jeg må likevel fortelle om hvordan forholdene *kan* være på Universitetet, selv i dag, og selv blant tilsynelatende liberale mennesker, som er opptatt av kultur og kulturforskjeller. Eller i hvert fall *burde* være det. På en fest satt en mann, som av alle ting er professor, og la ut for meg med ganske slitsomme kropps- og sexfikserte karakteristikker av kvinnene på jobben.

Han tok så å si for seg én og én. Etter å ha hørt ham snakke en god stund, sa jeg at dette egentlig ikke interesserte meg, i og med at jeg var homofil, noe jeg forresten trodde av han visste. Da var hans svar: «Jeg bryr meg ikke om hva du gjør i senga!» Og dette sa han altså etter å ha underholdt meg i en halv time, nettopp om hva han ønsket – eller eventuelt absolutt ikke ønsket – å gjøre i senga med damene på jobben. Man blir ikke nødvendigvis klok av å være professor! Jeg prøvde å holde raseriet tilbake, og forlot ham straks. Så nevnte jeg dette for et par damer som jeg fra før av ikke kjente. Og hva skjedde? Vi ble straks de aller beste venner. Og den ene av dem viste seg å være lesbisk!

En privatsak?

Jeg merker meg at mange homofile i dag, framhever at dette er et «privat» fenomen, som de bare tar opp med nære venner. Som leseren vil forstå, har jeg gode erfaringer med åpenhet og med å erkjenne at den friheten som mange av oss opplever i dag, er noe man må kjempe for å få – og for å beholde. Dette har ikke kommet av seg selv. Det har noe med solidaritet å gjøre. For sammen er vi sterke! Men jeg er redd for at fellesskapsverdiene er i ferd med å svekkes i vårt senmoderne samfunn, til fordel for vekten på individuell frihet. Men denne «friheten» kan være ganske problematisk, ikke minst for alle dem som tilhører svake og utsatte grupper. En del av den «privatiseringen» vi opplever i dag, henger sammen med at så mange homoser treffes på nettet. Dette er sikkert en ok måte å finne en elsker eller kjæreste på, men man kan samtidig miste noe av det sosiale fellesskapet mellom homofile, som har betydd så mye for meg.

Her er det en parallell mellom homosekamp og kvinnekamp. Kvinneaktivistene på 1960- og 70-tallet framhevet nettopp dette. Det kvinner kan utsettes for av forskjellsbehandling – eller trakassering – er samfunnsspørsmål. Det må løftes ut av den enkeltes private liv, og diskuteres på linje med andre politiske spørsmål. Det var derfor homosekampen gikk så bra – og vel også kvinnekampen. En ganske annen sak er at det er opp til hver enkelt av oss om vi vil at andre skal bli kjent med vår legning, utover kretsen av likesinnete.

Jeg må også nevne at enkelte heterofile venner av meg sier noe i regning av at dette at noen er homofile, ikke er noe å bry seg om for andre, ikke noe å snakke om. Jeg tror de da mener at de viser en toleranse mot meg og mine likesinnete ved ikke å nevne det. Da er det virkelig mye de ikke har forstått! Min legning som homofil har faktisk preget hele mitt liv på både godt og vondt. Det har vært en kamp, for både meg og mange andre. Ville de sagt det

samme, dersom jeg hadde fortalt at jeg var jøde og bare så vidt var sluppet unna gasskamrene? Jeg tar selvsagt nå litt hardt i, men det er kanskje nødvendig for at leseren skal forstå hva jeg mener. Mener de altså virkelig at de og jeg skal snakke om alt annet enn akkurat dette, for eksempel at jeg er glad i fisk og grønnsaker og liker å gå barbeint på hytta, men ikke om at jeg er homofil og de erfaringene jeg da har?

Den underliggende årsaken til dette synet må dreie seg om to ting. For det første blir homofili av mange ensidig forbundet med sex, og dermed med noe privat. Og altså ikke med en legning, som preger og har preget livet til mange av oss, på både godt og vindt. For det andre opplever de nok homofile som noe i bunn og grunn negativt, noe man ikke snakker om. Problemet er da at kanskje «alle» vet om det, på jobben og andre steder, men som venner og kolleger er hensynsfulle nok til ikke å nevne.

Så vidt jeg vet, ble begrepet *homofil* først vanlig på 1970-tallet, som erstatning for *homoseksuell*. Og det var nettopp et uttrykk for at dette ikke bare handlet om sex. Ut ifra min personlige erfaring er det riktig å snakke om homofili som en *legning*. Mange av oss har utvilsomt en felles erfaring, ikke minst på grunn av diskrimineringen og den omfattende selvundertrykkingen. Kanskje blir dette annerledes en gang i framtiden. Men forholdene kan lett bli vanskeligere. Vi er og blir en utsatt gruppe.

En egen styrke

Etter å ha kommet noenlunde helskinnet gjennom de vanskelige barndoms- og ungdomsårene, og med alle de positive erfaringene jeg deretter har fra homsekampen og fra det å være åpen homse, opplever jeg at jeg har en egen indre styrke. Det er som om ingen ting lenger er farlig. Som barn hadde jeg komplekser fordi jeg ikke var *tøff* nok. Men det var jo nettopp tøff jeg var, da jeg var helt alene i min situasjon, selv om jeg i ettertid kan under meg over hvorfor jeg ikke kunne snakke med ett eneste menneske om det å være annerledes.

For noen år siden fikk jeg kreft, og måtte gå og vente på operasjonen i over fem måneder. Da sa jeg til meg selv at dette var ingen ting. Jeg hadde de opplevd verre ting! Alt gikk da også veldig bra med operasjonen. Gang på gang opplever jeg imidlertid hvor urettferdig det er at *man må være sterk for å være svak*. Det kreves en egen indre styrke når man befinner seg i en utsatt posisjon. Det gjelder selvsagt ikke bare homofile, men mange andre, som på en eller annen måte er «annerledes». Uten en indre styrke, vil vi lett bukke under. Noe av bakgrunnen for min styrke er at jeg har vokst opp i et trygt og godt hjem, i

visshet om at jeg var elsket. Jeg kan tross alt se tilbake på godt familieliv, hvor jeg ble oppmuntret til mine mange interesser. Og jeg har heldigvis ikke arvet fars depressivitet.

Alenelivet – på godt og vondt

Din svakhet skal være din styrke. Det har som nevnt blitt mitt valgspåk. Som barn og ungdom var jeg ensom, men også kreativ, og mange av de kunnskapene og erfaringene som jeg den gangen skaffet meg, har kommet meg til gode, både faglig og privat.

«Du er så flink til å være alene», sier mange. Ja, jeg er flink til å være alene. Jeg trives i eget selskap. Jeg er i lange perioder alene, enten i Syden eller på hytta. Jeg skriver bøker, jobber ute på hytta og går lange turer i fjellet. Og hver dag lager jeg herlig mat til meg selv, og til middag både tre og fire retter! To–tre glass vin om dagen, aldri mer. Jeg kjenner ikke så mange andre som har det slik. Og alltid har jeg minst ett bokprosjekt i hodet, i tillegg til artikler og foredrag! Ellers møter jeg rastløse og ensomme mennesker som er (blitt) alene, på en evig søken etter en å leve sammen med, eller i hvert fall noen til enhver tid å snakke med. Det er en egen kunst å klare å være alene, og til og med å trives med det. Og det er ingen tvil om at min styrke på dette området henger sammen med de erfaringene jeg har bygd opp gjennom alle disse årene. Men jeg er ikke bare tøff. Jeg er også ekstremt nærtakende, dersom noen fornærmer meg, kanskje til og med uten selv å vite det. Det er noe en del mennesker har opplevd i den senere tiden.

«Naturen er min medisn», pleier jeg å si. Og noe sånt kunne også mine foreldre ha sagt. Opplevelsen av naturen er vel det som aller mest fyller mitt liv med mening. Eller som noen sier: I bunn og grunn er vi alle ensomme, men likevel minst når vi er ute i naturen. I tillegg må jeg nevne det jeg har vært inne på flere ganger, min søking etter *trygghet*. Dette er, helt ubevisst, en overlevingsstrategi av stor betydning. Jeg oppsøker hele tiden de samme stedene, og utfordringen ligger da i en kombinasjon av gjenkjennelse og trygghet på den ene siden, og i å bli stadig mer fortrolig med nettopp dette stedet, å tilegne seg stedet stadig mer. I Syden finner jeg stadig nye turer, og på hytta er jeg stadig mer opptatt av å rydde i skogen og lage nye blomsterbed. Og det holder meg også i god fysisk form. Dette skyldes ikke nødvendigvis bare at jeg er blitt eldre, men like mye det livet jeg har levd fra jeg var barn.

Men selv om det er en styrke å kunne leve alene, innser jeg at alenelivet kan være et tveegget sverd. Når man – som jeg – i dagevis går i sine egne tanker, blir man kanskje litt for pratsom og meddelsom og litt for lite lyttende, når man treffer andre. Jeg får i hvert fall noen hint om dette. Her må jeg nok prøve å skjerpe meg!

Verre er det kanskje at mange homofile menn når de blir gamle og lever alene, lett blir ensomme. Dette kan selvsagt også komme til å ramme meg selv, selv om jeg ennå ikke har kommet dit hen. Når jeg forteller jevnaldrende heterofile om mitt liv på hytta og i Syden, framhever de at de har barn, og ikke minst barnebarn, som trenger dem. Dette fyller deres liv, og kan være en positiv side ved det å bli gammel og å bli pensjonist. De har kanskje ikke anledning til å være borte fra hjemmet i så lange perioder, som jeg har, men til gjengjeld har de så mye annet å fylle hverdagen med.

Mange homofile menn på min alder lever derimot alene. En god del av dem er ensomme, og ikke få av dem har alkoholproblemer. Kanskje har de, som jeg, levd et aktivt sosialt liv, og så skal de ikke lenger på jobben og de blir ikke ustanselig invitert på fest. Samtidig har de ikke dette indre engasjementet som jeg er så heldig fortsatt å ha. Jeg framhever jo at alenelivet i barndommen og den første ungdommen har gitt meg en styrke og har åpnet for interesser som jeg nå kan nyte godt av. Men alle har det tydeligvis ikke slik. Dersom det fantes en statistikk over ensomhet blant eldre mennesker i Norge, tror jeg dessverre at homofile menn ville vært sterkt representert blant disse. Men dit har jeg altså selv heldigvis ikke kommet.

Ja, hvem var det som reddet mitt liv? Var det mine foreldre som var glad i meg og som tross alt ga meg en trygg barndom? Eller var det musikken til Johan Sebastian Bach og Johannes Brahms? Jeg har med meg hit til Hellas de to «hellige» klaverkonsertene, begge i d-moll, som disse to har skrevet. Jeg tenker på Brahms, med sin hemmelighetsfulle dybde, med sin sårhet og samtidig enorme styrke. Hvordan kan han ha hatt det som skjult homofil på 1800-tallet? For jeg er overbevist om at han var homofil. Men musikk som dette, som betyr så mye for meg, må jeg spare på, slik at virkningen ikke skal svekkes, selv om jeg har med begge platene til Hellas, hvor jeg er nå. I stedet planlegger jeg morgendagens tur, langt innover i fjellet, og med meg tilbake har jeg salvie, bjørnebær og fiken. Og kanskje blir det en treretters middag på balkongen, og etterpå tar jeg en tur til min faste bar, hvor bølgene slår inn fra Middelhavet. For naturen er min medisin og jeg gleder meg til hver dag.

Teksten er fullført i juni 2015

Arne Lie Christensen

a.l.christnsen@ikos.uio.no